

A KECSKEMÉTI JOGAKADÉMIA SZERVEZETE

A kecskeméti református vallásfelekezet már a 16. században gondoskodott híveinek magas szintű oktatásáról, hiszen tanintézetében – más protestáns iskolák gyakorlatát követve –, szélesebb körben is folyt tudományos képzés. A tanintézet osztályainak száma ugyan változó volt, de a 19. század első felében már kollégiumi szervezetben folyt a módszeres jogi oktatás, amelyben 1831-től e tárgyakat már két évfolyamon lehetett hallgatni. A város és a környék lakossága méltó környezetet is teremtett, így az intézet már ebben az évben új épülethez jutott. Ekkor nyitották meg a főiskolai tagozatnak első évfolyamát is, majd a következő években pedig a további egy-egy évfolyamot, úgyhogy a bölcsészeti, jogi és hittani szakból álló egész főiskolai tagozat, 1831 és 1836 között teljessé vált. 1835-ben a király a kecskeméti intézetet a rivális Nagykőrössel szemben, líceumi rangra emelte. Megszületett az egyházon belüli elismerés is, hiszen 1840-ben az Egyetemes Konvent a tanintézetet a debreceni, a pataki és a pápai kollégiumokkal egyenlő rangúvá nyilvánította.¹

1849-től 1860-ig, mint a többi felekezeti jogi főiskolán, császári rendeletre szünetelt a tanítás, de az 1860/1861. tanévvel, a reményteli alkotmányos légkörben újra kezdetét vehette a szervezett képzés. A fokozatosan kiépülő polgári társadalom minden szektorában egyre több jogászra volt szükség. A neoabszolutista időszak hivatalnok-igényét tekintetbe véve, 1855-től az állami jogakadémiákat három évesre fejlesztették, ám a szigorúan „tudományos tárgyakat”, mint a római jog, a jogtörténet vagy a közgazdaságtan, osztrák mintára kizárólag az egyetemek oktatták. A felekezeti stúdiumok bizonyítványait csak akkor fogadták el, ha megfeleltek az állami tanintézetek normáinak, tehát bírósági államvizsga kivételére kaptak engedélyt, legalább hat tanszékük volt és a bölcsészeti oktatástól elkülönült, saját jogi tanfolyamaik voltak. Az átszervezések megtörténte után, a felekezeti jogiskolák sora kezdte újra működését. 1863-ban Kecskeméten a megkívánt 3. évfolyamot is beindították. Ezt már akkor is a város törvényhatósági bizottsága tette lehetővé azzal, hogy a Jogakadémia szabályszerű átalakításához szükséges anyagi hozzájárulást biztosította.² Kecskemét jogi tanintézete már ekkor sajátos helyzetben volt, hiszen a Dunamelléki Református Egyházkerület, a Kecskeméti Református Egyházközség és a katolikus többségű város által közösen fenntartott intézményként, szemléletében nyitott és kooperációra hajló nevelési és oktatási gyakorlatot honosított meg. Egy 1863-as, a város és az egyházközség között létrejött megállapodás szerint, református jellege ellenére lehettek – mint ahogyan voltak is – katolikus tanárai, mint pl. a később Budapestre került híres perjogász, Magyary Géza.

A JOGAKADÉMIÁK, MINT KÉPZÉSI HUNGARIKUMOK

¹ A kecskeméti jogi képzés kezdetének megállapításakor óvatosságra int a későbbi jogakadémia dékánjának emlékező beszéde. „Az Ökollégium második emeletének homlokzatán olvasható 1830-as évszám a kecskeméti református főiskola számára emelt épület alapkövetésének évét jelenti. Viszont a jogakadémia régi pecsétjeinek a közepében 1836-os évszám van, ami vagy az alapítás, vagy a megnyitás évét jelenti, de sem az egyik, sem a másik évszám nem adja magyarázatát annak, hogy a főiskola fennállásának századik évfordulóját most, ebben az évben ünnepeljük.” Joó Gyula: A jogakadémia centenárius ünnepe. Évkönyv 1932. 8-9., 11. p.; Horváth Ödön 1903. 447. p.

² Halmai 138. p.; Horváth 447.p.; Pető 15-16. p.

A jogakadémiák a magyar jogi oktatás sajátos intézményei voltak. Általános megközelítésben, a dualizmus időszakában létrejött olyan felsőbb tanintézetet értünk alattuk, melyek a tudomány-egyetemek jog- és államtudományi karaihoz hasonlóan, a jog- és államtudományok tanításával foglalkoztak, de a tudori szigorlatok elfogadásának (promotio) és az egyetemi magántanári képesítés megadásának (habilitatio) jogával nem rendelkeztek.³

A dualizmus kori magyar jogakadémiák szervezete, oktatási és felügyeleti rendje állami intézkedés nyomán, Trefort Ágoston kultuszminiszter 1874-es rendelete alapján alakult ki. A felsőoktatás és a jogi képzés reformját megalapozó – számos tekintetben az osztrák idősakra emlékeztető – rendelkezések⁴ lényegében érvényben maradtak és eredeti tartalmuk szerint hatályosultak a jogakadémiák működésének 1949-ig tartó teljes időszakában. Az állami irányítású jogakadémiák szervezeti és működési rendje érvényesült az egyházi és vegyes fenntartású intézményekben, így a Kecskeméti Református Jogakadémia esetében is.

Az 1874. évi rendelet és a végrehajtására kiadott normatív miniszteri szabályzat nehezen teljesíthető feltételeket szabott, a korábban működő jogi főiskolai képzőhelyek fenntartásához. A kormányzati szándék a heterogén szervezetű és egymástól radikálisan eltérő színvonalú líceumok négy évi tanfolyammal ellátott teljes jog- és államtudományi karokká történő átalakítása volt. Egyértelmű kormányzati szándék volt e tanintézeti forma egységesítése, és – amint azt az alaprendelet megfogalmazta – olyan tanszervezeti alapra fektetése, „melyen nemcsak egy szakiskola feladatának, hanem a főiskola azon magasabb rendeltetésének is, miszerint a gyakorlati élet követelményein kívül egyszersmind művelője és terjesztője legyen magának a tudománynak is, lehetőleg megfelelhessenek.” A kecskeméti Jogakadémia történetének áttekintése után különösnek hat, hogy a miniszter a reform segítségével szerette volna elérni, hogy azok „a hazai ifjúságnak alaposabb kiképzésében, a két magyar egyetemmel egyenlőbb versenyre kelhessenek, s hogy végre az egyetemi tanrendszer egyik sarkpontját képező akadémiai szabadság elve e jogtanintézetekre is, a sajátlagos rendeltetésük szabta korlátok között alkalmaztassék.”⁵

Ez a döntés nem kérdőjelezte meg a hazai egyházak iskola-fenntartási jogát, de rendkívül nehéz helyzetbe hozta a korábbi felekezeti fenntartókat és törvényhatósági donátorokat. A négy éves képzés biztosítása nem volt könnyű feladat a korábban két-három éves képzést folytató tanodáknak, hiszen rövid időn belül, megfelelő számú tanári kart és infrastruktúrát kellett biztosítaniuk. A reform ugyan formálisan nem jelentett előnyt az egyetemeknek, a jelentős részben tandíjából gazdálkodó főiskolák azonban érdemi hátrányt szenvedtek az állami támogatást élvező universitásokkal szemben. Jellemző, hogy amikor az 1889. évi XXVI. tc. elrendelte, hogy azok a joghallgatók, akik tanulmányaik előtt, vagy azok alatt egyéves önkéntes katonai szolgálatot teljesítenek, hét félév után is végbizonyítványt (abszolutóriumot) kaphattak, a jogakadémiák – közöttük a kecskeméti főiskola is – a tandíj-veszteségük miatt emeltek kifogást.

Az 1875. évi kultuszminiszteri rendelet hiába hangsúlyozta a jogakadémiák felvirágoztatásának szándékát és az egyetemekkel folytatott verseny feltételeinek kiegyenlítését, egyéb rendelkezések jelentős hátrányba hozták a szervezetüket nagy nehézségek árán átalakított, nagy múltú intézeteket. Ezek között a legfontosabb az 1874. évi XXXIV. tc. 5. §-ának az a rendelkezése volt, amely az ügyvédi vizsgára (egyben alkalmazásra) való bocsáttatás egyik feltételeként az egyetemek jogi és államtudományi karainál lehető jogtudori

³ Horváth Ödön 1903. 436. p.

⁴ 1874. május 19-én 12.917. sz. VK. min. szabályrendelet (R. T. 1874. 366. p.) melyen az 1883-i új vizsgálati rendet e tanintézeteknél életbe léptető 1884 március 5-i 4914. sz. min. szab. rendelet (R. T. 1884, 661. p.), valamint az egyéves önkéntesi szolgálatot teljesítő joghallgatóknak adandó kedvezményt adó 1889: XXVI. tc. végrehajtása tárgyában 1889 augusztus 16-án kiadott 28.300. sz. miniszteri rendelet (R. T. 1889, 2003. p.). Horváth Ödön 1903. 437. p.

⁵ Horváth Ödön 443. p.

szigorlatot követelte meg. Már az első évben határozott törekvés nyilvánult meg a jogakadémiák részéről, a korabeli igazságügyi kormányzat által megfogalmazott, diszkriminatív szabály megváltoztatására. A Nagyváradi Királyi Jogakadémia 1874-ben részletesen indokolt emlékiratot készített, amelyet a kecskeméti főiskola fenntartói és tanári kara is támogatott. Ebben azt kérték a vallás- és közoktatásügyi minisztériumtól, hogy a tudori szigorlatok elfogadásának jogát a teljes jog- és államtudományi karokká kibővített jogakadémiákra is terjessze ki. A sokszínű, érdekeik szerint elkülönülő és gyakorta egymással rivalizáló jogakadémiák ebben a kérdésben egységfrontot alakítottak ki és az 1874-es évi szabályzat (46. §-a) értelmében évenként tartatott tanácskozásaikon, illetve tanári kari gyűléseiken számos felterjesztésben mutattak intézeteiknek az egyetemekkel szembeni hátrányára.⁶

A kecskeméti jogakadémia 1881-es évkönyvében Csilléry Benő, a kar igazgatója az 1874-es változásokat „emlék-teljesnek és válságosnak” tartotta. Érdekes a korabeli visszaemlékezést részletesen is idézni, mert jól tükrözi a sok vihart megélt, az idegen uralom időszakában is erőt mutató és az alkotmányos viszonyok között meghozott rendelkezésekkel szemben tehetetlen tanintézet helyzetét.

„A jogtanodák új szervezéséről kibocsátott szabályzatban megállapított, hogy a királyi jogakadémiák, és az állam közvetlen rendelkezése alatt álló egyéb jogtanintézetek 4 évi tanfolyammal ellátott teljes jog- és államtudományi karokká alakíttatnak, egyedüli kizártaival a jogtudorozási és magántanára képesítési jogosítványnak. E szabályzat folytán egyházkerületünk felhívott, hogy jogakadémiáját ehhez képest újjászerveze, és a mennyiben jövőre államvizsgálati bizottságot óhajt a jogakadémia mellé: ezt eleve felterjessze; minthogy jövőben csak azon jogakadémiák fognak bírói államvizsga bizottsággal bírni, a melyek 8 tanárral lesznek a fent érintett szabályzat szerint ellátva és berendezve. De minthogy akkor nem volt több, mint 5 rendes tanári székünk: ennél fogva legalább 3 rendes új tanszék rögtön felállításáról kellett intézkedni, hogy a következő tanévre intézetünk megnyitható legyen.

Új tanszékeket s főképp ennyi számban előállítani: fenntartó egyházunknak ha buzgalmát nem is, de anyagi erejét minden esetre felülmúlta; tehát a helyzet súlyos volta méltán gerjesztette fel városunk összes lakosságának aggodalmát s mély érdeklődését, annyival inkább, mert joghallgatóink közt az összes lakosság fiaiból nagy számban léteztek nem saját hitfelekezetünkhöz tartozó ifjak is, ennél fogva jogakadémiánknak bekövetkező megszüntetésére az összes lakosság, valláskülönbség nélkül, aggodalommal tekintett.

Ily körülmények közt a jogakadémiák átalakítását elrendelő szabályzat fokozott lelkesülésre bírta Kecskemét város összes lakosságát; a ref. egyház által a városhatóság lett megkeresve; és Kecskemét sz. kir. város köztörvényhatósága jogakadémiánk fentartásának ügyét sajátjává tette, kimondván 1874. június 17. és következő napjain tartott közgyűlése 260. sz. alatti határozatában: hogy a helybeni jogakadémia fenállását és szabályszerű átalakítását a hazai országos közérdek szempontjából kívánatosnak és a város jövőjére kiható közművelődés tekintetéből szükségesnek tartja, és annak fentartásához anyagi segélyezéssel járulásra készségét kijelenti. E nagy horderejű határozatban bírjuk jogakadémiánk újjá szervezésének alapját.

E nemes városnak a tanügy körüli fényes érdemeit minden dicsőítésnél ékesszólóbban hirdeti az, miszerint ezen „anyagi segélyezéssel való járulási

⁶ Horváth Ödön 443. p.

készségét” úgy váltotta be, hogy az újjászervezésre nézve szükségelt 3 tanári szék beállítását és egyenként 1200 ft. évi díjazással fentartását magára vállalta, s mint alapító polgári község, az e tanintézet iránt gyakorlandó jogai, kötelességei és befolyására nézve, a főtiszteletű dunamelléki reform, egyházkerülettel, s a kecskeméti reform, egyházgyülekezettel Írásbeli egyezséget kötött. Az így felállított 3 új városi-tanszék segélyével, s a boldogult Tatay András úr halálával megüresedett bölcsészeti tanszékre Nagy Ferencz lyceumi tanár úr alkalmazása, és Mádi János úr, a kecskeméti népbank igazgatójának az államszámviteltan, dr. Kecskeméti Lajos városi főorvos úrnak a büntetőjogi lélektanra, végül dr. Nagy Mihály úrnak a törvényszéki orvostanra magántanárokul megnyerésével 1875/6-ik tanévben jogakadémiánk a vallás- és közoktatási nagymélt. m. kir. minisztérium által 1874. évi május 19-én 12.927. sz. a. az állam közvetlen rendelkezése alatti jogakadémiák s joglyceumok új szervezéséről kiadott szabályoknak megfelelőleg újjászervezhetett; s most ez új berendezés és szervezés hatodik évét a lefolyt tanévben érte el és fejezte be.”⁷

NÉGY ÉVES KÉPZÉS (FŐTANODÁBÓL FŐISKOLAI JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KAR)
KECSKEMÉTEN

A jogi felsőoktatás korabeli rendszerét átalakító reformrendeletek kétségtelenül jelentős minőségi változást eredményeztek. Mivel a jogakadémiákat az egyetemekhez kívánták közelíteni, az évfolyamszámot négyre emelték és ennek megfelelően az itt letett államvizsga jogosította a doktori szigorlat letételére. Egységesítették és azonos módon strukturálták a tantárgyakat, így lehetővé tették az átlépést az egyetemre, természetesen a megfelelő különbözeti vizsgák letételével. Megszüntették az iskolatípusok szerinti végbizonyítványokat, és a jogakadémiákon is lehetőséget biztosítottak a nyílt hallgatói egyletek alapítására. Fontos változás volt, hogy a főiskolai tandíj lényegében megegyezett az egyetemi tandíjjal és az állami jogakadémiai tanárok fizetését is igyekeztek az egyetemi szinthez közelíteni. Ugyanakkor, ezek az intézmények nem szigorlatozhattak, nem adhattak doktori címet, nem volt magántanári habilitáltatási joguk. A jogász hivatásrendekbe való belépést a jogakadémiai végzettség nem tette lehetővé, mivel az 1874. évi XXXIV. tc. szerint ügyvédi vizsgát csak jogi doktorátussal rendelkezők tehetnek, vagyis csak az egyetemi szigorlatok után lehetett megszerezni a jogász hivatás e korban is alapvető fontosságú képesítését.⁸

Az 1932-es centenáriumi ünnepségen Joó Gyula dékán a kettős arcú Trefort-reformot a kecskeméti Jogakadémia fejlődésének jelentős állomásaként jellemezte, mer az 1874. május 19-én kelt 12.917. számú miniszteri rendelet hosszú távra biztosította a jogtanodák működését, „szervezetük ma is lényegileg ezen alapszik”. A szabályzat négyévi tanfolyammal ellátott, teljes jog- és államtudományi karokká alakította át a miniszter közvetlen rendelkezése alatt álló, továbbá az egyházi és vegyes fenntartású jogakadémiákat. Ez az intézkedés azonban nehéz helyzetbe is hozta a jogakadémiákat fenntartó felekezeteiket. A kecskeméti jogakadémiát is „a lét és nem lét kérdése” elé állította. Amidőn Kecskemét város közönsége hatalmas anyagi segítséggel sietett a város egyetlen főiskolájának segítségére, magára vállalván három tanszék költségeit. Ezen az alapon azután a három fenntartó testület, a Dunamelléki Egyházkerület, a Kecskeméti Református Egyházközség és Kecskemét városa között 1875-ben alapszerződés jött létre, amely lehetővé tette a négyéves tanfolyamra való áttérést és a rendeletnek teljesen megfelelő szervezetet. 1880-ban egy negyedik, 1892-ben Kecskemét város közönsége pedig egy ötödik tanszék költségeit is elvállalta. Az egyezség szerint, öt tanszéket a város

⁷ Évkönyv 1881. 14-16. p.

⁸ Repertórium 8. p.

törvényhatósági bizottsága tölt be „felekezeti különbség nélkül”, kettőt pedig a Kecskeméti Református Egyházközség, egyet a Dunamelléki Egyházkerület finanszíroz.⁹

A kecskeméti jogi szakiskola (ahogyan az 1874-es évkönyv nevezte: Kecskeméti Református Főtanoda) korábbi fenntartói tehát komoly választást elé kerültek. Mivel csak a teljes, négy évfolyamos jog- és államtudományi karok maradhattak fenn és adhattak jogi képezést, vagy az átalakítás, vagy a megszüntetés mellett kellett döntenük. A szervezeti átalakítás és kibővítés esetén lehetőség nyílt arra, hogy a korábbi intézmény Kecskeméti Jogakadémiává alakuljon át és a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium 1874. évi május 19-én kiadott 12.917. sz. rendelete nyomán, 1874/75. tanévtől kezdve, az állam közvetlen rendelkezése alatt álló jogakadémiák szabályzata szerinti, teljes jog- és államtudományi karrá minősített négy éves tanfolyamú Jogakadémiává alakuljon.

Kecskemét város közgyűlése határozatilag mondta ki, hogy a közérdek szempontjából szükségesnek tartja az iskola fenntartását és felajánlotta anyagi hozzájárulását is. Az átszervezésre vonatkozó javaslatokat a Dunamelléki Református Egyházkerület, a Kecskeméti Református Egyházközség és Kecskemét város képviselőiből alakult hármass bizottság állította össze. A javaslat alapján, Kecskemét város három tanszék felállítását, vagyis három tanár fizetését, a Kecskeméti Református Egyházközség az intézet fenntartását és öt tanár fizetését (egyét az egyházkerület költségére) vállalta, a befolyt tandíjak 90 %-ának a terhére. A fenntartók joga volt a tanárok választása. A város tehát három tanárt választott, igaz jóváhagyás céljából közvetlenül a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez kellett fordulnia.¹⁰ A fenntartók gyorsan létrehozott és később számos vitára okot adó keret-megállapodása a következő volt:

„A kecskeméti jogakadémia, a vallás- és közoktatási m. kir. nagyméltóságú ministeriumnak 1874-dik évi május hónap 19-én 12917. sz. a. kelt rendelete folytán, 1875/6. tanévtől kezdve, az állam közvetlen rendelkezése alatt álló jogakadémiák szabályzata szerint teljes jog- és államtudományi karrá emelt négy éves tanfolyamú jogakadémiává szerveztetik, következő megállapítások mellett:

1. Kecskemét sz. kir. város köztörvényhatósága e tanintézet fenntartása végett 3 rendes tanári székre egyenként 1200 frttal o. é. évenként 3600 oszr. ért. frtot saját pénztárából felajánl és kötelez negyedévi előleges részletekben kifizetni, de csak addig, míg ezen intézetben a tudományok magyar nyelven taníthatnak és amíg abban hazánk alkotmányos kormánya alatt Kecskemét város is alkotmányos törvényhatósági jogát s befolyását a magyar alkotmányos törvények alapján, jelen megállapítások szerint szabadon gyakorolhatja.

2. A kecskeméti reform. egyház, a tanintézet eddigi jellegének fenhagyása mellett, szinte 1200 o. é. írt évi fizetéssel díjazott öt rendes tanári szék fenntartását s negyedévi előleges részletekbeni fizetését biztosítja ugyanaddig, amíg ezt Kecskemét sz. kir. város hatósága kikötötte.

3. A kecskeméti reform. egyház, a tanintézetet ellátja könyvtári- és tanhelyiségekkel; magára vállalja ezeknek tisztogatását, világítását, fűtetését, jókarban tartását és szolgaszemélyzettel ellátását.

4. A tanpénz 30, azaz harmincz frt o. é. évi díjban állapítatik meg, helybeniekre épen úgy, mint vidékiekre valláskülönbség nélkül, mely az igazgató által szedetik be; ezért az összes tanpénz-bevételeknek 2°/o-a az eddigi díjazásán felül az

⁹ Joó Gyula: Évkönyv 1932. 13-14. p.

¹⁰ Repertórium 46. p. CSILLÉRY Benő: Adatok jogakadémiánk történetéhez. Évkönyv 1875. 33-40. p. Az új tanrend. Kecskemét város és az egyház közötti megállapodás. In: KOVÁCS ELEONÓRA 172. p.

igazgató; – 8%-a a jogtanodák új szervezéséről szóló s legmagasb helyen megerősített szabályzat értelmében a tanári kar jutalmazására, – 90%-a pedig a fentartó egyház részére fordítatik.

5. Minthogy a kecskeméti jogakadémiánál egy rendes tanár fizetését a főtiszt, dunamelléki egyházkerület viseli, ezen állomáson kívül négy rendes tanár illetményét, a beszédendő tanpénzek 90%-ból a kecskeméti reform, egyház fizeti; amennyiben erre a tanpénzek nem lennének elegendők, az egyház köteles leendő azt sajátjából kiegészíteni; ha pedig netalán több jönne be a tanpénzekből, ezen többlet az összes tanári kar fizetésének javítására lesz fordítandó.

6. A jogakadémia fenntartói saját kebelükben maguk választják az általuk fenntartott tanári székre a rendes tanárokat s ezeknek megerősítése, a törvényhozás további intézkedéséig, az eddigi öt tanári székre nézve a fennálló gyakorlat szerint történik; ellenben a város által fenntartott 3 tanári széket illetőleg a felterjesztés közvetlenül a m. kir. nagymélt. ministeriumhoz történik.

7. A jog- és államtudományi kar saját kebelében tanárszéket képez az igazgató elnöksége alatt; illetőségéhez tartozik a többször hivatolt jogakadémiai szabályzatban foglalt teendőkhöz kívül mindazon ügyek ellátása, melyek az akadémiai tanács által hozzá utaltatnak.

8. A tanintézet ügyeinek vezetésére 20 tagból álló akadémiai tanács állítatik. Tagjai pedig: az igazgató hivatalánál fogva; továbbá a tanári karnak három, Kecskemét város törvényhatóságának 8, s ugyancsak a kecskeméti ref. egyháznak és a dunamelléki egyházkerületnek együttesen 8, három-három évre választandó képviselő küldöttei. Az akadémiai tanács elnökét és jegyzőjét saját kebeléből maga választja; határozat hozatalra a szavazatok egyenlő száma esetében elnök szava dönt; határozat képtelenségre 12 tag jelenléte kívántatik.

9. A jogakadémiai igazgató három évenként a rendes tanárok közül az akadémiai tanács által választatik, s megerősítése, a törvényhozás további intézkedéséig, a kormány által kibocsátott s legfelsőbb helyt megerősített jogakadémiai szabályzat szerint eszközöltetik.

10. A rendes fizetés nélküli magántanárok szintén a jogakadémiai tanács által választatnak.

11. Az akadémiai tanács az érvényessé vált tanári választásokról a többi fentartó testületeket is esetenként értesíti; a tanári beigtatásokra azoknak mindegyikét hivatalosan meghívja; azokhoz az intézet kül- és belállapotáról évenként jelentést tesz és ezen jelentést az egyházkerülethez mindenkor a kívánt mérvben és alakban teszi meg. Rendes és segéd tanári székek betöltésénél, a választásra jogosult fentartó testületre való tekintettel, a pályázatot meghirdeti, a folyamodók okmányait átvizsgálja s azok nyomán véleményez, úgy, hogy a fentartó testületek csak az akadémiai tanács által, az okmányok alapján képeseknek nyilvánított pályázók közül eszközölhetik a tanszék betöltését, különben a választás megerősítést nem nyerhet.

12. E tanintézetnél a vizsgálati rendszer ugyanaz leendő, mely az állam közvetlen rendelkezése alatti jogakadémiákra megszabott.

13. A két alapvizsgára a bizottságot a jogakadémiai tanács, a felsőbbileg megállapított szabályok szerint évenként alakítja.

14. A két államvizsgálatra a bizottság szintén e szabályok szerint évenként alakul és azon szakférfiakat, kik a vallás- és közoktatásügyi m. kir. nagymélt. ministerium által kéretnek és kineveztetnek, az akadémiai tanács hozza javaslatba.

15. A beigtatás e tanintézetbe, valamint a beiratás minden tanév kezdetén október hó első nyolcz napja alatt történik, nyomós okból a később jelentkezőnek engedélyt október hó végéig a tanári szék adhat, utólagos bejelentés mellett az akadémiai tanácshoz; a beigtatásért az akadémiai könyvtár javára megállapított 3 frtot az igazgató köteles beszedni, s az akadémiai tanács szabályszerű intézkedése alá bocsátani.

16. A könyvtár őrét az akadémiai tanács a tanári testület tagjai közül állandó minőségben választja és megerősítését a legfelsőbbileg megállapított jogakadémiai szabályok szerint eszközli.

17. A jogakadémia már a jövő iskolai évre, ezen pontok értelmében, a jogakadémiai szabályrendeletnek megfelelőleg, egész kiterjedésében szerveztetik.”¹¹

Az 1874. július 17-én szerződésbe foglalt végső megállapodás lényegi tartalmában megegyezett az előterjesztett javaslattal. A jogakadémia státusát hosszútávra biztosító részletes megállapodás szerint, Kecskemét három rendes tanári fizetést, egyenként évi 1200 osztrák értékű forintot biztosít az intézetnek. A neoabszolutizmus keserű tapasztalatai nyomán azonban kikötötte, hogy a támogatást csak addig biztosítja, „míg ezen intézetben a tudományok magyar nyelven taníthatnak és amíg a tanintézet hazánk alkotmányos kormánya által a magyar törvények szerint igazgattatván, ebben Kecskemét város is alkotmányos törvényhatósági jogát, s befolyását a magyar alkotmányos törvények alapján, jelen megállapítások szerint szabadon érvényesíteni tudja”. A Kecskeméti Református Egyházközség gyülekezete öt rendes tanári állás finanszírozását vállalta, a támogatást „a tanintézet eddigi jellegének fennhagyásához” és szintén az alkotmányos működés lehetőségéhez kötötte. Az egyházközség ezen túl vállalta, hogy a tanintézetet ellátja könyvtári és tanhelyiségekkel és magára vállalta ezek fenntartását is, világítását, fűtését, jó karban tartását és szolgaszemélyzettel való ellátását. Az egyházon belüli megállapodás szerint, az öt rendes tanári állásból egyet a Dunamelléki Egyházkerület tartott fenn.

A megállapodás fontos része volt a hallgatók tandíjának megállapítása. Ennek összege évi 30 forint volt, amelyet helybeliekre, más településről valókra egyaránt, valláskülönbség nélkül kellett megfizetni. A beszedés az igazgató kötelessége volt, aki az összeg 2%-át jutalomként megtarthatta. A maradék összeg 90%-a a fenntartó egyházat illette, 10% a (az állami jogakadémiákra vonatkozó miniszteri rendelettel azonos módon) a tanári kar jutalmazására szolgált. Minthogy egy rendes tanár fizetését a Dunamelléki Egyházkerület viselte, a Kecskeméti Református Egyházközség a négy rendes tanár illetményét a befolyt tandíj 90%-ából fedezte. A helyi közösség vállalta viszont, hogy ha ez az összeg nem elegendő, saját forrásból kiegészíti azt. Ha a beszedett tandíj magasabb a szükséges tanári fizetésnél, a többletet az egyházközség köteles „az összes tanári kar fizetésének kijavítására” fordítani.

Az intézmény jellege és a finanszírozás módja meghatározta a belső szervezeti rendet és döntéshozatali hatásköröket. Eszerint a fenntartók az általuk finanszírozott tanszékekre magunk választották ki a rendes tanárokat. A személyi döntések megerősítése a „törvényhozás további intézkedéséig” az eddigi öt tanári székre nézve a fennálló gyakorlat szerint történt, tehát tisztán egyházi belátástól függött. A város által fenntartott három tanár státusának megerősítése a minisztérium hatáskörébe került. A megállapodás rögzítette, hogy a Jog- és Államtudományi Karon önkormányzati testület (*tanári szék*) alakul, amelyet az igazgató vezet, s amely ellátja a

¹¹ Repertórium 51. p. A kecskeméti ev[angélikus] ref[ormátus] jogakadémia szabályai. Évkönyv 1896. 136-177. p.

jogakadémiai szabályzatban foglalt teendőkön kívül mindazon ügyeket, melyeket az akadémiai tanács hozzá delegál.

A közvetlen felügyeletet – az egyezmény 8. §-a alapján – az „akadémiai tanács”, vagy ahogy az évkönyvek nevezték, a helybeli jogakadémiai tanács látta el. Tagjai voltak az igazgató és 3 tanár, Kecskemét város 8, az egyházkerület és a helybeli Református Egyházközség együttesen 8, három évre választott képviselője. Az elnököt és a jegyzőt a testület maga választotta. Első elnöke Kiss Miklós, Kecskemét város főispánja lett. Az akadémiai tanács, a rendes tanárok közül, három évre választotta az igazgatót, állandó minőségben a könyvtár őret és a magántanárokat is. A tanács tagja lett, Kecskemét város képviselőjében, többek között Bagi László, Hajagos Illés volt polgármesterek és Hornyik János főjegyző.

A közös iskolaszéki kormányzás tehát megszűnt, de a gimnázium és a jogakadémia közötti szoros kapcsolat nem szakadt meg, mert pl. a könyvtárat csak használatilag különítették el, „tulajdoni egységét” fenntartották. Hasonlóképpen jártak el a „tápinézettel” – a menzával, amelynek szolgáltatásaiban a joghallgatók is részesülhettek. Az iskolai ünnepek egy részét továbbra is közösen rendezték és a joghallgatók tagjai lehettek az gimnáziumi ifjúsági egyleteknek is.¹² Csilléry Benő visszaemlékezése szerint, az egyháztanács gondos intézkedése folytán 1876-tól főiskolai ének- és zenetanári állást rendszeresítettek és a megalakult „főiskolai dalárda és zenekar” tagjai közé több jogakadémiai hallgató is jelentkezett. Úgyszintén a „gyorsírói kör” és az „önmunkásság ébresztésére évtizedek óta eredménnyel működő önképzőkör” is számos taggal bírt az akadémiai hallgatók közül, amely közös működést eredményezett és szorosabbra fűzte a kapcsolatot a főiskolai hallgatók és a gimnáziumi tanulók között.¹³

Az operatív irányításban fontos szerepet betöltő jogakadémiai igazgatót három évenként, a rendes tanárok közül, szintén az akadémiai tanács választotta. A megállapodás szerint, a rendes fizetés nélküli magántanárokat is ez a testület választotta. A tanács hatáskörébe tartozott a rendes tanári állásra vonatkozó pályázatok kihirdetése és a pályázók szakmai megfelelőségének megállapítása, elbírálása. A megállapodás tartalmazta, hogy a fenntartók az akadémiai tanács által képesített pályázók közül kötelesek a tanszéket betölteni. Az akadémiai tanács hatáskörébe került a könyvtár őrének három évre szóló megválasztása is.¹⁴

1876-ban tisztázták az akadémiai tanács és az egyházkerület közötti viszonyt. Ennek alapján, az egyházkerületnek a felekezeti iskola fölött egyházi felsőbbbsége van és irányító jogköre, mint fenntartónak, de a beligazgatási ügyekre vonatkozó hatáskörének egy részét átruházta az akadémiai tanácsra, mert engedélyezte az állammal a közvetlen kapcsolat felvételét.

A megállapodással és annak miniszteri jóváhagyásával legitimitást kapott új kecskeméti jogi főiskola, a fenti megállapodás szerint kezdte meg oktatási tevékenységét. A gyakorlatban természetesen számos új kérdés vetődött fel, amelyet szabályozás híján, a jogakadémia kormányzó testületeinek kellett egyedi döntésekkel áthidalniuk. A tanintézet fenntartóinak, testületeinek és igazgatójának napi feladatot adott a helyi megállapodás és a minisztérium által kiadott országos szabályzat összhangjának megteremtése, valamint a szabályozással nem

¹² Repertórium 9. p.

¹³ Repertórium 46. p. CSILLÉRY Benő: Adatok jogakadémiánk történetéhez. Évkönyv 1876. 24-26. p.

¹⁴ Az új tanrend. Kecskemét város és az egyház közötti megállapodás. In: KOVÁCS ELEONÓRA 173. p.; Repertórium 46. p. Kormányzó testületek. Évkönyv 1875. 41. p. „A dunamelléki ref. egyházkerületi tanügyi bizottság”, „a helybeli jogakadémiai tanács” és „a tanári szék”. Név szerint a tanügyi bizottság két elnöke és a jogakadémiai tanács tagjai. Ld. még: Évkönyv 1876. 27.. 1877. 35. p. „Egyházkerületi tanügyi bizottság”, „Helybeli jogakadémiai kormányzó tanács” néven. Évkönyv 1875. 33. p. „1875/6 tanévtől kezdve a jogakadémia az új szabályzatnak megfelelőleg rendeztetik be, és a fentebb közölt szervezet 8-dik pontjában megállapított akadémiai tanács által fog kormányoztatni.”

érintett tanulmányi ügyek (például a nem kötelező tárgyak, a gyorsírás, a nyelvi tantárgyak) intézése.¹⁵

Az 1878-as boszniai hadjárat az intézmény vezetőit komoly feladat elé állította. A rendkívüli körülmények komoly anyagi veszteséget okoztak a Kecskeméti Jogakadémiának is. Már a mozgósítás első napjaiban kiderült, hogy az önkéntes katonai szolgálat beszámítása is komolyan hátráltatja a tanulmányokat. „Végre azon keserű tapasztalatunkat is feljegyezzük, miszerint az egyéves önkéntesi intézmény, melynél fogva a joghallgatók általános védkötelezettségüknek a tanpálya alatt kívánnak megfelelni, leginkább azt eredményezi, hogy ez által egyik vagy másik kötelezettségük, vagy többnyire mind a kettő elhanyagoltatik; mert valósággal lehetetlen is egy időben mind a katonai szolgálatnak megfelelni, mind a szinte több időt igénylő tanulási munkálatokat is végezni!”¹⁶

A boszniai hadjárat komoly hallgatói létszámcsökkenéssel járt és drasztikus módon jelezte az intézmény anyagi függését a beiratkozott és tandíjat, vizsgadíjat fizető hallgatók létszámától. Az igazgató beszámolója szerint: „E tanévre zsibbasztó hatással volt a hadsereg mozgósítása. A boszniai hadjárat miatt hallgatóink közül számosan, mint védkötelezettek, katonai szolgálatra behívatván, a tanév megnyitásakor előző évbeni hallgatóinknak egyharmadánál több, részint a harctéren volt, részint itthon felfegyverkezve várta az odaszállíttatást. A jogtanárok közül is dr. Nagy Mihály, a tanév megnyitásakor már a csatatéren katonai szolgálatokat teljesített; Keresztes János pedig mint védkötelezett, a katonák fegyverbe való gyakorlásához alkalmaztatott; tantárgyaik előadására ideiglenesen a többi jogtanárok alkalmaztattak. E körülmények gátlólag hatottak a joghallgatók beiratkozására is; mert aki várta a behívást, nem mert beiratkozni, látván, hogy a beiratkozottak is a katonasághoz rendeltetnek; ennél fogva a beírt hallgatók száma az előbbi évekhez képest szerfelett lassan szaporodott, sőt egész évre nézve váratlanul megfogyott, s a tanév kezdetén tartatni szokott vizsgatételek is meggyérültek.”

A Jogakadémia igazgató-tanácsa a mozgósított jogtanárok felmentését kérte. Ezen túl, a tanári kar előterjesztésére, a védkötelezett hallgatók érdekében 1878. szeptember 15-én kérvényt intézett a vallás és közoktatási minisztériumhoz, hogy: „1) e tanintézet mozgósított hallgatóinak időhöz kötött vizsgázásaikra nézve, a mozgósításból eredhető mulasztásaik hátrányukra ne legyenek; 2) az itteni ösztöndíjas jogtanulók, amennyiben ösztöndíjuk természetesen megengedi, ösztöndíjaikat megtarthassák; 3) a mozgósítás idejére eső első félév a mozgósítottaknak beszámíttassék, s az elmulasztott tantárgyakból adandó colloquiumok elfogadandók lesznek, még akkor is, ha beiratkozásukat a gyors mozgósítás miatt szabályszerű időben nem eszközölhetvén, ez iránt később jelentkeznek.” A felterjesztés nyomán, az intézmény lehetőséget kapott a hallgatók javát szolgáló méltányos eljárásra, de a Jogakadémia történetének első rendkívüli időszaka, a váratlan katonai mozgósítás „nyomasztó hatása helyreépíthetetlen maradt, különösen azon ifjakra nézve, kik a mozgósítás miatt elkezdett pályájukról lesodortatván, egész jövődjüket elvesztették.”¹⁷

ÚJ SZERVEZETI ÉS MŰKÖDÉSI STATÚTUM 1878-BAN

Az 1874. május 19-i minisztériumi rendelet és a Dunamelléki Egyházkerületi Közgyűlés 1875. május 26-án tartott ülésén hozott, ezt elfogadó 53. számú elvi döntés lehetővé tette, hogy a

¹⁵ A három fenntartó (Kecskemét város, kecskeméti ref. egyház, dunamelléki ref. egyházkerület) által jóváhagyott új szervezeti szabályzat. A Vkm. 1874. évi 12917. sz. leirata és melléklete a jogtanodák országos szabályzata. A tanév történetének keretében beszámoló a nem kötelező tantárgyakról: gyorsírás, francia nyelv, rajzolás, ének- és zenekar. Repertórium 46. p.; CSILLÉRY Benő - CSABAI Imre: Adatok főiskolánk történetéhez az 1874/5. tanévről. Évkönyv 1874. 3-14. p.

¹⁶ CSILLÉRY Benő: Adatok jogakadémiánk történetéhez. Évkönyv 1878. év 31-35. p.; Repertórium 47. p.

¹⁷ Repertórium 47. p.; CSILLÉRY Benő: Adatok jogakadémiánk történetéhez. Évkönyv 1879. 50-53. p.

kecskeméti Jogakadémia a Kormány közvetlen rendelkezése alá eső és az újjászervezett jog- és államtudományi karokkal egy színvonalra kerüljön és működési engedélyt kapjon. A szabályzatok rögzítették a további oktatási tevékenység és az állami legitimáció keretfeltételeit. A gyorsan tető alá hozott helyi megállapodás szabályzata tartalmazott ugyan olyan részletes intézkedéseket, melyek a jelzett alapelvek megvalósítását célozták, de nem olyan mértékben, hogy e cél elérését a hézagosság, hiányok és fennmaradó kételyek következtében minden oldalról biztosították volna. A részletes belső szabályzat kidolgozására négy év múlva került sor. A gyakorlati tapasztalatok felszínre hozták az igazgatói jogkör szabályozási hiányosságait, a tanári kar határozathozatali rendjének ellentmondásait és az ügykezelés fogyatékoságait. A kormányzó és fenntartói testületek szerint „e hézagok és hiányok kipótlása, e kételyek eloszlatása elutasíthatatlan szükségé tette az ide mellékelt rendtartási szabályzat javaslatba hozását, melynek kidolgozásánál a következő vezérelvek szolgáltak irányadóul. A javaslatba hozott szabályzat – mint alapra – a szervezeti szabályzatra legyen fektetve; erre nézve elvi változtatást ne tartalmazzon, sőt minden tekintetben, az abban foglalt alapelvek gyakorlati megvalósítására szolgáljon. A szervezeti szabályzat azon részletes intézkedései, melyek az intézet sajátos viszonyainak meg nem felelnek, ezekkel összhangzólag módosíttassanak, illetve szükséghez képest újabb intézkedésekkel kipótoltsanak. Hogy a javaslatba hozott szabályzat egyszersmind az akadémia újjászervezését eredményező intenciónak is megfeleljen, segédforrásul vétetett a budapesti M. K. Tud. Egyetem „Tan- és leckepezés szabályzat”-a, s ezen kívül, a szervezeti szabályzat eddigi alkalmazása folytán szerzett tapasztalatok sem tévesztettek szem elől.”¹⁸

A részletes szabályzat kitért az oktatás és vizsgáztatás rendjére, továbbá a Jogakadémia szervezeti és működési rendjére. Az alábbiakban a tanári kar ügyrendjére, az igazgató hatáskörére és a hivatali ügykezelésre vonatkozó szabályokat említjük. A tanári kar a hatásköréhez tartozó ügyekben az igazgató által összehívandó és az elnöklete alatt tartandó ülésekben határozott. Az üléseikre a rendes tanórákon kívül a rendkívüli, segéd- és magántanárokat meg kellett hívni, akik nem csupán tanácskozási, hanem szavazati joggal is rendelkeztek. Érvényes határozat hozatalára az elnökön kívül legalább négy rendes tanár jelenlétére volt szükség. A határozatokat általános szavazattöbbséggel hozták, a szavazatok egyenlősége esetén az igazgató szavazata döntött.

Az igazgatóhoz és a karhoz intézett beadványokat, felsőbb rendeleteket, hivatalos megkereséseket és közléseket a kar jegyzője iktatókönyvbe vezette, melynek rovatai: a minden tanévvel újrakezdődő iktatói számon kívül, az ügydarab tárgya beadásának, elintézésnek és közlésének napja, s irattári száma. A szabályzati rendelkezésén túl, a kari évkönyvek tartalmazták a legfontosabb beérkezett ügyiratok tárgyát is. A kar üléseiről minden tanévben újra kezdődő sorszámmal jegyzőkönyvet kellett vezetni, melybe az ülés ideje, a jelenlevő tagok neve, az elintézett ügyek tárgya és a hozott határozatok szerepeltek. Fontosabb, különös tekintettel a fegyelmi ügyekre, a szavazatok arányát is rögzíteni kellett és az indokolást is teljes terjedelemben meg kellett őrizni. A kisebbség külön véleményét, ha az írásba volt foglalva, a jegyzőkönyvhöz kellett mellékelni. A jegyzőkönyvet ugyanazon, vagy a következő ülésen hitelesíteni kellett; ennek megtörténte előtt a határozatokat nem lehetett kiadni. A tanév folyamán fölvetett összes jegyzőkönyvet a tanév végén összefűzve, irattárba kellett helyezni.

A saját hatáskörében hozott határozatokról és intézkedésekről az igazgatónak napló alakban jegyzőkönyvet kellett vezetnie, melyet a tanév végén szintén irattárba kellett helyezni. E beszámolók 1878-tól megjelentek a Jogakadémia évkönyveiben és kiváló forrását képezik a történeti összefoglalásoknak. Az akadémia hallgatóit érintő határozatok kihirdetése vagy a hirdetési táblán való kifüggesztés útján vagy akként történt, hogy „az illetők ugyanott felhívatnak, hogy azok közlése vagy átvétele végett az igazgatónál vagy jegyzőnél

¹⁸ A Kecskeméti Református Jogakadémia rendtartási szabályzata. Kecskemét, 1878. In: Kovács Eleonóra 2018. 188. p.

jelentkezzenek; a bizonyos cselekvények teljesítésére netán kiszabott záros határidők az előbbi esetben a határozat kifüggesztésétől, az utóbbi esetben a közléstől, vagy a jelentkezésre kitűzött határidő utolsó napjától számíthatnak”.

Az igazgató sérelmesnek vélt határozata ellen, a karhoz intézett folyamodás útján lehetett jogorvoslással élni. A kari határozatok elleni fellebbezésnek – amennyiben ez nem volt kizárva – nem fegyelmi ügyekben és a kihirdetésétől számított 8 nap alatt volt helye; az elkésztett benyújtott fellebbezéseket hivatalból el kellett utasítani. Az autonómia iránti igény jelent meg abban a rendelkezésben, hogy a szabályszerű fellebbezési és felterjesztési ügyfolyamon kívül, a kar határozatait kihirdetés után az igazgató terjesztette fel a jogakadémiai tanácshoz, „vagy ennek közbejöttével felsőbb helyre” csak az onnan jött meghagyásra, vagy a kar utasítására voltak felterjeszhetők.

Az irattár az igazgató őrizete és kezelése alatt állt. Aki a leckekönyvét, jelentő ívét vagy a számára kiadott külön vizsgálati bizonyítványt elvesztette, másodlatért a tanári karhoz folyamodhatott, mely annak kiadatását csak akkor rendelhette el, ha a folyamodó az elvesztés tényét valószínűvé tette és egyúttal igazolta, hogy a másodlatban kiállítandó okmány „eltévedését” legalább négy héttel a kérvény beadása előtt, a hivatalos lapban közzétette. A másodlatot az anyakönyvek, illetve a vizsgálati jegyzőkönyvek alapján, s hivatkozással a tanári kar ide vonatkozó határozatára, az Akadémia pecsétje alatt az igazgató állította és adta ki. A másodlat kiállításáról a Vallás- és Közoktatási Minisztériumot tájékoztatni kellett. E szabályok a szervezeti szabályzattal együtt – a kiállítási költségek megtérítése mellett – az Akadémia minden hallgatója által az első fölvétel alkalmával megszerezhetők voltak, azok nem tudását mentségül nem lehetett felhozni.¹⁹ Az évnnyitó ülések egyik napirendi pontja az 1920-as évekig, a kari szabályok vázlatos ismertetése volt.

A JOGAKADÉMIA VEZETŐI, IRÁNYÍTÓ TESTÜLETEI

A forrásjegyzékben megjelölt Repertórium pontos kimutatást tartalmaz az egykori Joglíceum és Jogakadémia irányító testületeiről, továbbá igazgatóiról és dékánjairól. Az irányító tisztviselők tevékenysége jól követhető az Akadémia évkönyveiben, hiszen beiktatási beszédekben kivétel nélkül programot hirdettek és mandátumuk lejártakor beszámoltak tevékenységükről. Láthatóan ők készítették a jogakadémia tevékenységéről szóló beszámolókat is. Mivel a Jogakadémia igazgatói és dékánjai egyben tanárok is voltak, munkásságukról, oktatási és tudományos tevékenységükről e könyv más helyein is említést teszünk. Ezen a helyen csupán a neveket és a hivatali időszakot tüntetjük fel, megemlítve, hogy irányítói munkásságuk további archontológiai és prozopográfiai feltárást igényel.

A jogakadémiák élén 1875 után igazgató vagy dékán állt. Az állami és tanulmányi alapból fenntartott intézményekben az igazgatót a vallás- és közoktatási miniszter előterjesztésére, a tanári kar tagjai közül a király nevezte ki. A miniszter az előterjesztés előtt köteles volt meghallgatni a tanári kar véleményét. A magánpártfogók alatt álló tanintézeteknél (az 1875-ben még működő két Joglíceumnál) az igazgató kinevezésének jogát az illető pártfogó gyakorolta, azonban a beiktatáshoz a vallás- és közoktatásügyi miniszter megerősítésére volt szükség. A protestáns vallásfelekezetek által fenntartott jogakadémiáknál az igazgatót (majd 1924-től a dékánt) határozott időre a fenntartó testület választotta, a tanári kar meghallgatása mellett. A kari jegyzői teendőket, ha arra a tanártestület valamely tagja önként nem ajánlkozott, a legifjabb tag látta el. A külön juttatással járó könyvtárőri tisztelet a tanári testületnek az a tagja kapta, akit ezzel a kar meghallgatása mellett a vallás- és közoktatási miniszter, illetve a magánpártfogó vagy (mint Kecskemét esetében) a fenntartó testület megbízott.²⁰

¹⁹ A Kecskeméti Református Jogakadémia rendtartási szabályzata Kecskemét, 1878. In: Kovács Eleonóra 2018. 186-187. p.

²⁰ Horváth Ödön 1903. 443. p.

A főiskola és a református gimnázium közös igazgatói: 1862-1863 Szigethy István, 1863-1864 Csabai Imre, 1864-1865 Fehér Péter.

A Jogakadémia igazgatói: 1865-1866 Csilléry Benő, 1866-1867 Dékány István, 1867-1868 Tatay András, 1868-1891 Csilléry Benő, 1891-1905 Kovács Pál, 1905-1907 Kiss Albert, 1907-1910 Tegze Gyula, 1910-1911 Meczner Sándor, 1911-1920 Joó Gyula, 1920-1923 Kováts Andor, 1923-1925 Joó Gyula.

Helyettes igazgatók: 1899-1900 Szigethy Lehel, 1904-1905 Kiss Albert, 1905 Szigethy Lehel, 1905-1907 Tegze Gyula, 1907-1908 Joó Gyula, 1908-1909 Meczner Sándor, 1910-1911 Joó Gyula, 1912-1913 Réthey Ferenc, 1915-1917 Réthey Ferenc, 1917-1919 Buday Dezső, 1920 Kováts Andor, 1920-1922 Marton Géza, 1922-1925 Dezső Gyula.

Az Egyetemes Református Jogakadémia dékánjai: 1925-1930, 1932-1933, 1934-1935, 1937-1938, 1940-1941, 1944 Joó Gyula. 1931-1932, 1933-1934, 1935-1936, 1938-1939, 1941-1942 Rácz Béla. 1936-1937, 1939-1940, 1942-1943, 1945-1946 Dezső Gyula. 1943-1944 ismeretlen, valószínűleg Joó Gyula. 1944-1945 Révész László. 1946-1947 és 1947-1949 Réthey Ferenc.

Az Egyetemes Református Jogakadémia prodeánjai: 1925-1930, 1937-1938, 1940-1941 Dezső Gyula. 1931-1932 Révész Bence 1932-1933, 1934-1935, 1936-1937, 1939-1940, 1942-1943 Rácz Béla. 1933-1934, 1935-1936, 1938-1939, 1941-1942 Joó Gyula 1943-1944 ismeretlen, valószínűleg Dezső Gyula 1944-1945, 1946-1947 Szabó József 1945-1946, 1947-1949 tartó időszak e tisztsége betöltetlen volt.²¹

A kormányzó testületek megválasztására a működés kezdetén sor került. A személyi kör 1878-tól hosszú időre stabilizálódott, ezért e testületek összetételét és névsorát is itt célszerű említeni.

Egyházkerületi tanügyi bizottság. Elnökei: gróf Lónyay Menyhért főgondnok és Török Pál püspök. Tagjai: Az egyházkerület minden egyes megyéjének segédgondnoka és esperese, valamint az egyházkerületben létező főiskolák és középiskolák igazgató-tanárai, s az ezeket fenntartó egyházak lelkészei.

A helybeli Jogakadémia kormányzó-tanácsa. Elnöke: Kiss Miklós, főispán. Tagjai: Szilágyi Dezső, Filó Lajos, Fördös Lajos, id. Nagy Lajos, Muraközy József, Szappanos István, Bene Sándor, Bagi László, Dr. Horváth János, Hornyik János, Hajagos Illés, Fórián Károly, Dömötör Sándor, Tóth István, Papp Sándor, Csilléry Benő, Dékány István, Dr. Szelese József és Vámos Béla.

A tanári szék elnöke az igazgató Csilléry Benő, h. köz- és váltó-ügyvéd, a magyar és osztrák magánjog ny. r. tanára volt. Tagjai az akadémia tanárai: Dékány István köz- és váltó-ügyvéd, a jog- és államtudományi bevezetés, alkotmányi és kormányzati politika, valamint a magyar közjog tanára, Dr. Szeless József, a jog- és államtudományok tudora, képesített egyetemi magántanár, a magyar közigazgatási jog és statistika tanára, Vámos Béla, a jogbölcse és a büntetőjog tanára. Dr. Beliczay Jónás, jog- és államtudományok tudora, köz- és váltó-ügyvéd, a római jog tanára, Keresztes János, h. köz- és váltó-ügyvéd, a peres és peren kívüli eljárás, s a váltó- és kereskedelmi jog tanára, a kar jegyzője, Dr. Tassy Pál, államtudományok tudora, a nemzetgazdaság, pénzügytan és a magyar pénzügyi törvények tanára. Nyilvános, rendkívüli tanárként a testület tagja volt Nagy Ferenc, a Református Főgimnázium bölcse és tanára, a bölcse és művelődés-történet tanára.²²

SZERVEZETI REFORMELKÉPZELÉSEK, HARC A FENNMARADÁSÉRT

²¹ Repertórium 13. p.

²² Évkönyv 1878. 54. p. „Az egyházkerületi tanügyi bizottság”, „a helybeli jogakadémiai igazgatótanács”, „a tanári szék”. Név szerint a tanügyi bizottság két elnöke, az igazgató-tanács tagjai. Vö: Évkönyv 1879. 29. p.

A Jogakadémia tevékenységét a szervezeti stabilizáció és fennmaradást lehetővé tevő helyi kompromisszum megteremtése után is számos körülmény nehezítette. Bár Kecskemét regionális pozíciója és vonattal való megközelíthetősége kedvező volt, a hallgatók száma évről-évre csökkent. Az egyetemek lassan érvényesítették potenciális előnyeiket és azt az előnyt, amelyet a tudományos fokozat megítélésében, a jogász hivatások ellátásában a kormányzattól nyertek. Ebben a helyzetben, a Jogakadémia tanári karát rendkívül érzékenyen érintette, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1880. július 21-én 921. sz. körlevelében felszólította a jogakadémiák fenntartóit: vagy szüntessék meg, vagy más jogakadémiával összevonva fejlesszék egyetemmé intézeteiket.²³ A felhívás nyíltan bevallott célja volt, hogy a fenntartók szüntessék meg a jogakadémiákat, egyben kilátásba helyezte azt, hogy a minisztérium közvetlen rendelkezése alatt álló tanintézetekkel ezt a maga részéről szintén megteszi. A felhívás azonban nem volt eredményes, hiszen a legtöbb fenntartó testület „lelkes hangú feliratokat és emlékiratokat intézett a ministeriumhoz, azoknak a szempontoknak a kifejtése céljából, amelyek ezeknek a tanintézeteknek a fennmaradását és felvirágozását oly szükségessé teszik”. Kormányzati nyomásra egyedül a támogató nélkül maradt nagyszombati állami jogakadémia szűnt meg 1886-ban.

A kecskeméti református egyház – nagy építkezéseire hivatkozva – nem tudta tovább vállalni, illetve növelni a kötelezettségeit és segítségért fordult a társfenntartókhoz. Kecskemét város közgyűlése viszont határozatot hozott, hogy a Jogakadémiát „mint a város előhaladásának egyik főtényezőjét” tovább is fenn akarja tartani és egy negyedik tanszék tanárának a fizetését is magára vállalta. Az egyházközség azonban továbbra is kitartott a felosztás mellett és az egyházkerülethez fordult. A végső döntéshez – az 1875-ös megállapodás szerint – mind a három fenntartó megegyező véleményére volt szükség. Kecskemét város ezúttal is ragaszkodott az intézet megtartásához. A drámai helyzetet, az 1881-i Évkönyv a következők szerint összegezte.

„Láttuk már a múlt évi hivatalos kimutatásokból, hogy hazánk összes jogakademiáiban az előző évben is rendkívüli elnéptelenedés mutatkozott. Mennyivel inkább kellett most bekövetkezni jogakademiánk még nagyobb mérvű elnéptelenedésének a miatt, hogy épen a tanév megnyitásakor jelent meg, s az országos sajtóban is élénk eszmecserét keltett a nagyméltóságú m. kir. közoktatási minisztérium 1880. évi július hó 8-án 921. szám alatt a felekezeti jogakadémiák fenntartóihoz intézett kibocsájtvány, melyben azoktól a jogakadémiák vagy egyszerű megszüntetése, vagy más jogakadémiával jog- és államtudományi karrá egybeolvasztása kívántatott. Ehhez járult még az, hogy intézetünk egyik fenntartója, a tanügy iránt áldozatkész helybeni reform. egyház ez időben történt széleskörű építkezések folytán nyomasztó anyagi viszonyok közé jutván, a jogakademiánál magára vállalt kötelezettségeit fedezni egyelőre nem bírta, s a két társ-fenntartó testületet, Kecskemét sz. k. város t. hatóságát, és a dunamelléki főtiszteletű reform. egyházkerületet megkereste; melyre nézve jóllehet Kecskemét sz. kir. város törvényhatósága 1880. évi április hó 7-én 2522. szám alatt kelt határozatában még egy új tanszék átvállalásával kedvező nyilatkozatot adott, de mivel még függőben van akademiánk ezen új alapok előállítására vonatkozó kérdése, a többször tisztelt miniszteri leirat itt is, mint a többi felekezeti jogakademiáknál zsidbasztó hatást idézett elő; s ámbar jogakademiánk szerződés által egybekapcsolt kiegészítő részét képezi egyházkerületünk teljes főiskolájának és azzal együtt a főtiszt, egyházkerület garantiája alatt áll: mégis ez ügy késedelmes elintézése jogakademiánk létkérdésévé

²³ Horváth Ödön 1903. 443. p.; Az egyházak iskolafenntartói jogukra hivatkozva elutasították a javaslatot. Érveltek azzal is, hogy ez a képzés decentralizációt, tehát költségmegtakarítást jelent, másrészt az állam nem kíván jogi végzettséget sok hivatalhoz, amelyre a jogakadémiák képeznek. A vármegyékben csak három állásra volt ilyen képesítés előírva (vármegyei főjegyző, árvaszéki elnök és a pénzügyi ellenőr). Pető 20. p.

emelkedett, s a csüggedés gyors elnéptelenülést hozott elő, a mit indokolttá tett ifjainknál azon félelem, hogy pályájukat tovább itt nem folytathatván, vizsgáikat sem fejezhetik be.”²⁴

A többi felekezeti és magánfenntartású jogakadémiával egyezően, a nyilvánosságra hozott kormányzati szándék nagy veszteséggel járt. Kecskeméten ráadásul 1883-ban egyszerre két tanszék is megüresedett, ami kedvező alkalmat adott az intézet megszüntetését pártolók fellépésére. A Jogakadémia helyi politikai ellenzéke a függetlenségi párt köréből került ki, élükön a református gimnázium tanáraival és az egyházi tanács egyes tagjaival. Ezt a helyzetet ellensúlyozta, hogy a kormánypárt a városi törvényhatósági bizottságban volt többségben, így az iskola léte kiegyenlített pártpolitikai küzdelem tárgyává vált. A városi közgyűlés kompromisszumot keresett: a hatáskörébe tartozó tanszékre Bagi Béla függetlenségi párti, vagyis ellenpárti, de nagy családi összeköttetésekkel rendelkező fiatal ügyvédet választotta tanárrá. A református egyházi tanácsnál is sikerült elérni, hogy Kovács Pált, a Kecskemét c. függetlenségi párti lap szerkesztőjét tanárrá válasszák, ezáltal biztosítva az intézet további működését. A kedvező döntés a létszámra is előnyösen hatott, de kis hullámszó után, folytatódott a hanyatlás. Amint Kovács Pál megállapította, az ország 13 jogakadémiájának 1871-ben 1866, 1885-ban pedig csak 661 hallgatója volt, vagyis 15 év alatt majdnem egyharmadára csökkent a hallgatók létszáma. A jogi képzésre törekvők ugyanis, az 1874. évi XXXIV. tc. következtében, a két meglévő egyetem jogi karára iratkoztak, s tették azokat túlsúlyfolttá. Pedig a Jogakadémia – bizonyos szempontból – alaposabb képzést adott, mert hosszabb volt a szorgalmi idő, a tanárok jól ismerték a hallgatók évközi munkáját és míg Pesten csak a tandíjmenteseknek, addig a jogakadémiákon minden hallgatónak félévenként kollokválnia kellett. Véleménye szerint, harmadik egyetem létesítése sem segítene a gondokon, mert a felekezeti jogakadémiák nem terhelik az állami költségvetést és különösen alkalmasak a közigazgatási szaktanfolyamok megrendezésére. Azonban sem erre, sem más javaslatokra érdemi választ nem kaptak és továbbra is érvényben maradt a fejlődésüket gátló törvény.²⁵

A nehéz helyzetben lévő Jogakadémia kísérletet tett a társ-intézmények összefogására. Rövidesen kiderült azonban, hogy a jogi főiskolák nincsenek azonos pozícióban és tovább élésük lehetőségeit is eltérően ítélték meg. Álljon itt a kecskeméti jogtanárok 1885-ös kísérletének bizonyítéka és a próbálkozás kudarcának magyarázata.

„Hiányos lenne évkönyvünk, ha ebben is meg nem emlékeznénk azon mozgalomról, melyet jogakadémiánk tanári testülete a hazai összes jogakadémiák érdekében jelen tanév alatt megindított. Jelesül f. évi február hóban bocsátottunk ki egy felhívást, a hazai összes jogakadémiák tanáraihoz, melyben hivatkozva a köztudomású sajnos állapotra, melybe néhány év óta hazai összes jogakadémiáink sodortattak, azon meggyőződésünknek adtunk kifejezést, hogy jogakadémiáink bajai ellen orvoslást keresni első sorban a jogtanárok kötelessége; a mi actióba lépésünk után várhatjuk a többi tényezők hathatós segédelmét. Indítványoztuk ennél fogva egy nagy tanári gyűlés tartását, hogy ott a teendőket közösen megbeszéljük, tanácskozzunk s határozzunk az utak és módok felett, melyek által jó ügyünket diadalra segíthetjük. Felhívásunkat e szavakkal végeztük: «Mélyen tisztelt kartársak! Hazafias tisztelettel kérjük önöket részvételre és hozzánk csatlakozásra. Ne vádolhasson bennünket az utókor, hogy összetett kezekkel engedtünk elpusztulni egy fontos culturalis intézmény, mely a mi gondjainkra volt bízva.» A gyűlés azonban – fájdalom – nem jöhetett létre, mert csupán 3 jogakadémia – t. i. a pápai, m.-szigeti és eperjesi – tanárai csatlakoztak feltétlenül a mozgalomhoz. A győri s nagyvárad kir. jogakadémiák

²⁴ Évkönyv 1881. 5. p.

²⁵ Repertórium 9. p.

tanárai határozottan kijelenték, hogy a mozgalomban nem kívánnak részt venni; hasonlóan nyilatkoztak a pécsi jogakadémia tanárai is második átiratukban, holott az elsőben feltétlenül csatlakoztak a mozgalomhoz. A debreczeniek, egriek, kassaiak oly határozatlanul nyilatkoztak, hogy reájuk számítani nem lehetett. Sárospatak csak úgy vett volna részt, ha kivétel nélkül minden jogakadémiák tanárai kijelentik a mozgalomhoz való csatlakozásukat. Végre a pozsonyi és nagyszombati kir. jogakadémiák tanárai felhívásunkra nem is válaszoltak. Ily körülmények között a tervezett országos jogtanári gyűlést nem vélvén megtarthatónak, 1885. május havában körlevélben értesítettük kartársainkat, hogy a gyűlés összehívásától ezúttal elálltunk.”²⁶

A kecskeméti Jogakadémia tanári kara, s igazgatótanácsa nevében 1886-ban Horváth Ádám részletes összeállítást készített a jogakadémiák és az egyetemek helyzetéről és a korabeli szabályozás nyomán kialakult viszonyokról. A memorandum címzettje az egyházkerületi közgyűlés volt, melyet az érintett testületek a kormányzattal való tárgyalásra, a Jogakadémia jogi státusának megerősítésére hívtak fel. A terjedelmes felirat utalt arra, hogy a jogakadémiák és különösen a kecskeméti főiskola hallgatóinak száma a legutóbbi átszervezés óta ijesztő mértékben csökkent. A kecskeméti Jogakadémia felhívást bocsátott ki a hazai jogakadémiák tanáraihoz, amelyben indítványozta egy jogtanári nagygyűlés tartását a teendők megbeszélése és a szükséges javaslatok kidolgozása érdekében. A közös tanácskozás ötletét csupán a három (protestáns) Jogakadémia támogatta.

A memorandum szerint, a jogakadémiák hanyatlásának oka az átalakított intézmények új szervezetében és főleg az 1874. évi XXXIV. tc. 5. §. 1. pontjában rejlik. Amikor a jogi tanintézetek négy évfolyamú fakultásokká emelkedtek, akkor úgy látszott, mintha a jogakadémiák magasabb státust értek volna el és jogaik is növekedtek. Míg korábban a 2-3 évfolyamos tanintézetek bizonyítványai megfelelték valamennyi jogi szakismeretet igénylő hivatalra való képesítésnek és az ügyvédi vizsgára is lehetőséget adtak, 1875 óta a teljes tanfolyamú fakultásokban szerezhető qualificatio köre jelentősen szűkült. Különösen nagy veszteségnek bizonyult az ügyvédi vizsga kizárása, pedig „ez idő szerint (az 1883. évi I. tc. 3. §-a értelmében is) a jogi qualificatio legfelsőbb fokát képezvén minden jogi pályára készülő előtt, különösen míg az odavezető út nehézségeiről saját tapasztalatából meg nem győződik, legfőbb vágyként az ügyvédi diploma elnyerése lebeg”. A jelöltek azonban jól tudják, hogy az ügyvédi vizsgának előfeltételét azok a jogtudományi szigorlatok képezik, melyeket kizárólag az egyetemeken tehetnek le és „melyeknek kiállítását nehezebbnek képzei azokra nézve, a kik pályájukat – habár kitűnő sikerrel – a jogakadémiákon végezték.” A tömeges jelentkezés csökkentette a tudori szigorlatok színvonalát, másrészt az egyetemi vizsgamonopólium az oka annak, hogy „a jogakadémiák elnéptelenedésével a joghallgató ifjúság tömegesen tódul különösen a budapesti egyetemre, ahol azután, Csengery Antal szavaival élve, nem a tudományt, hanem a vizsgáló tanárt tanulmányozza, s nem az előadásokon, hanem a vizsgálatokon jegyez”.

Ez a magyarázata, hogy míg a jogakadémiák termei egyre üresednek, addig az egyetemen, „egyes előadó tanárok hallgató termei a hallgatóság nagy részét befogadni nem képesek, s a tanárok vizsgálatokkal annyira igénybe vannak véve, hogy azokat maguk elvégezni nem bírják”. Az egyetemeken a nagy hallgatói létszám miatt nincs lehetőség a létszám ellenőrzésére és a hallgatók előmenetelének – egyébként kötelező – kollokviumi ellenőrzése. Horváth szerint a hallgatóság óriási számának „ezen itt említett hátrányai is absorbeálják azon előnyöket, melyeket a budapesti egyetem kiváló szellemi és anyagi erői nyújthatnak és szembe ötlővé teszik, hogy a fennálló egyetemek mellett szükség van a jogakadémiákra is”.

²⁶ Évkönyv 1884. 47-48. p.; Repertórium 49. p. CSILLÉRY Benő: Adatok jogakadémiánk történetéhez 1885-86. évről. Évkönyv 1885. 16-25. p.

A korabeli jogi szakoktatási szervezetnek voltak még más olyan intézkedései is, melyek a joghallgatók előtt előnyösebbnek tüntették fel az egyetemre való menetelt. Az előterjesztés is szóvá tette, hogy a szorgalmi időszak tartamában is különbség volt az egyetemek és jogakadémiák között. Az egyetemen az első félévben tovább tartottak a beiratkozások, az ottani félév ennek ellenére már karácsonykor véget ért. A jogakadémiákon ezzel szemben a hallgatóknak január közepéig kellett az intézményt látogatni. A második félév hasonlóan több terhet rótt egy jogakadémiai hallgatóra, mint egyetemi társára.

Indokolatlan különbséget tett a jogi szakoktatás szervezete egyetemek és jogakadémiák között a kollokviumok terén is. Az egyetemen a kollokválási kötelezettség csupán a tandíjmentes hallgatókra nézve áll fenn, ellenben a jogakadémiákon minden hallgatónak vizsgáznia kellett, mert különben nem kapott lecke-könyvi aláírást. Az érvényes szabályok szerint, előnyben volt az egyetem az évközbeni átlépések terén is, mert míg a jogakadémiáról való átlépés az egyetemre lehetséges volt, addig fordítva csak a miniszter engedélyével történhetett, kellőképpen megindokolva, „nehogy a joghallgatók az egyetemi szigor elől meneküljenek”. A memorandum hivatkozott arra, hogy a hallgatók óriási száma miatt az egyetemen nem lehet olyan tanulmányi fegyelmet biztosítani, mint a jogakadémiákon. A statisztikai adatok is igazolták, hogy hanyag „leczkelátogatás és colloquium elmulasztás miatt több felfüggesztés és aláírás megtagadás történik a jogakadémiákon”.

A felterjesztés a jogakadémiák védelme érdekében alkotmányjogi érvet is említett: eszerint a jogakadémiák, különösen a protestáns jogakadémiák „az előbb bírt önállóságukat és függetlenségüket elveszítették, s alárendeltettek oly intézeteknek, melyek iránt teljes tisztelettel viseltetünk ugyan, de amelyeknek tanintézeteink fölébe állítása megfosztja a protestáns egyházat azon jogától, melyet százados küzdelem után magának az 1790-91. évi XXVI. tc. 6. §-ában biztosított”.

Az előterjesztés reagált a harmadik teljes egyetem, vagy a jogi egyetem összes jogaival felruházott jogi fakultás létrehozatalának tervére. E terv jelentős összegbe kerülne és nem csökkentené lényegesen a budapesti fakultás hallgatóinak számát. A jogi szakoktatás rendezését egy sokkal természetesebb úton, nevezetesen a meglévő tradicionális intézmények fejlesztése által sikeresebben lehetne megoldani. „Valósággal önként kínálkoznak a jogi szakoktatás rendezésére s felvirágoztatására a hazai jogakadémiák.”

A továbbiakban indokolt a memorandum szöveghű bemutatása, amely a korabeli jogakadémiai képzés előnyeit és a kecskeméti jogakadémia egykori viszonyait tudományos pontossággal mutatja be.

„Jogakadémiáink szétszórva az ország különböző részeiben, mind megannyi a saját körében fontos, úgyszólván pótolhatatlan köz- művelődési missziót teljesít. A királyi jogakadémiák aránytalanul csekély mértékben terhelik az államot s különben is a négy királyi jogakadémia budgetje a tanulmányi alapból kerül ki, míg a felekezeti önjelöltökön teszik ezt, nemes áldozatkészséggel, ami egyébként az állam terhe lenne, vagyis jelentékeny mennyiségű teherrel könnyűéne az államon, mely nem áldozhat elegendőt a jogi szakoktatásra.”

Másrésről a tapasztalat mutatja, hogy daczára a jogakadémiák bizonytalan helyzetének, a jogakadémiákon, kivált azok tanárai körében, élénk élet uralkodik. A jogakadémiai tanárok elsőrendű vezérszerepet visznek székhelyeiken úgyszólván minden téren, s emellett teljes joggal mondhatni őket a magyar jogi szakirodalom legfáradhatatlanabb munkásainak, habár ebbeli működésüket sem anyagi siker, sem magasabb állásra, például egyetemi tanárságra emelkedés reménye ez idő szerint nem kecsegtetheti. De mindenekelőtt kiváló fontossággal bírnak a jogakadémiák didaktikai szempontból. Az a körülmény, hogy a jogakadémiákon a hallgatók száma csekélyebb, lehetővé teszi a tanár és tanítvány közti viszony szorosabbá, bensőbbé

való fűzését, mely elvitázhatatlanul határozottan előnyös az oktatásra nézve. A jogakadémiákon valósítható meg a jogi szakoktatás mindig több-több hívet számláló s mindinkább szélesebb körben terjedő intézménye: a szemináriumi rendszer. Ugyancsak a jogakadémiák oldhatják meg azon nem kevésbé fontos problémát, mely szerint a jog nemcsak elméletileg, hanem gyakorlatilag is tárgyalandó, mert a jogász nem a katedra, hanem a gyakorlati élet számára készítetik elő. A jogakadémiákon, a tanár és hallgató közötti szorosabb kapocs folytán, alaposabban történhetnek a vizsgálatok, melyeknél a vizsgáló tanár a hallgató egész évbéli, általa jól ismert szorgalmát és előmenetelét is mérlegelheti, tehát nem pusztán a rövid ideig tartó benyomásra, s esetleges véletlenre épít. Különösen alkalmasoknak mutatkoznak a jogakadémiák ezenkívül az 1883. évi I. tc. 3. §-ában felállítatni rendelt közigazgatási szaktanfolyamok berendezésére. A szellemi erő míg egyrésztől mindegyik jogakadémiánál megvan, másrésztől, a jogakadémiák leginkább olyan helyeken léteznek, melyek egyszersmind bizonyos terület közigazgatásának középpontját képezik. Mely körülménynek egymásra előnyösen és sikeresen ható erejét azt hisszük nem kell bővebben fejtegetnünk. Nem mulaszthatjuk el továbbá kiemelni, hogy a jogi szakoktatásnak decentralizált állapotban való maradását szükségesnek és előnyösnek látjuk már csak azért is, mert nemzeti kulturánk erősen kívánja a vidéki városok emelését.

És végül fel kell említenünk még egy körülményt, amelyet legelsőbb kellett volna említenünk, a protestáns és specialiter a magyarországi ev. ref. egyház jogakadémiáit illetőleg. Ezen áldozat készségében páratlanul álló egyház büszkesége, dísze mindenkor iskoláiban állott; erőteljes kezekkel ragadta meg az oktatás ügyét, óriási erőfeszítéssel és bámulatos kitartással s buzgósággal állított fel mindenütt népiskolákat, gymnasiumokat, miáltal a hazának feledhetlen és eléggé meg nem hálálható szolgálatokat teljesített s teljesít mind a mai napig. Ezen tanintézeteknek ékességét, úgyszólván koronáját képezik a felsőbb iskolák, s ezek közt az ev. ref. jogakadémiák, melyek annyi derék hazafit, oly sok jogtudóst, oly számos közhasznú tevékeny polgárt neveltek a szeretett hazának!

Főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés! Erős meggyőződésünk az, hogy ma sem létezik egyetlen egy ok sem arra, hogy az ev. ref. egyház magát büszkesége s ékessége koronájától megfossa. Nem, sőt ellenkezőleg számos ok létezik arra, hogy az ev. ref. egyház az ősök példáján felbuzdulva, ne engedje romlásnak indulni atyáinak örökségét, hanem inkább annak gyarapításában s felvirágoztatásában állhatatosan serénykedjék!

Mindezek, amik a jogakadémiákról általánosságban s az ev. ref. jogakadémiákról különösen elmondattak, az igazságnak megfelelően alkalmazhatók a kecskeméti ev. ref. jogakadémiára is, melynek kiváló fontosságát kívánjuk vázolni a következőkben.

Kecskemét önálló törvényhatósági város, melynek kebelében kir. e. f. törvényszék, járásbíróság, adó- és illeték kiszabási hivatal s nagy területének megfelelőleg számos tagból álló közigazgatási szervezet létezik, van két főgymnasiuma, főreáliskolája, gazdasági iskolája s mindezeknél fogva nagyszámú intelligentiája. Ennek folytán bátran lehet e várost a Duna-Tisza köz szellemi központjának nevezni s kétségtelen, hogy Kecskemét városa a Duna-Tisza köz ev. ref. egyház szellemi metropolisa is. Ezrekre megy azok száma, kik sok évfolyamán itt szereztek szellemi táplálékot. És különösen százakra megy azon nem magyar ajkúak száma, kik a kecskeméti ev. ref. jogakadémia emlőjén nemcsak a magyar jogot, hanem a magyar nemzeti szellemet is szívták magukba s az életbe kilépve fontos missziót teljesítettek s teljesítenek ma is hazánk idegen ajkúak által lakott vidékein.

E rövid vázlat is világossá teszi, hogy Kecskemét nemcsak alkalmas, de nélkülözhetlen központ is arra, hogy egyszersmind a jogi szakoktatásnak is kiválólag az ev. ref. egyház érdekében szintén egyik posztója maradjon. Felismerte ezt a helybeli ev. ref. egyházközség, midőn készséggel járul a jogakadémia fenntartásához; ugyanezen meggyőződés vezérelte Kecskemét város közönségét, midőn nemes áldozatkészséggel 4 rendes tanár fizetését vállalta magára. Nemkülönben e felfogást támogatja ezen főtiszteletű egyházkerület is azért, hogy a kecskeméti ev. ref. jogakadémiát nem késik erkölcsi s anyagi úton is istápolni. Az eddig előadottak s különösen ezen főtiszteletű egyházkerületnek a kecskeméti ev. ref. jogakadémia iránt tanúsított, s hálásan tapasztalt jóakarata buzdít, bátorít bennünket arra, hogy bizalommal forduljunk a főtiszteletű Egyházkerületi Közgyűléshez a következő tiszteletteljes kérelemmel:

„Méltóztassék 1) egyházhatósági és társadalmi úton odahatni, hogy egyházkerületünk egyházi és világi elemei, jogi pályára készülő gyermekeiket, a régi szokáshoz híven, az egyházkerület kecskeméti jogakadémiájában neveltessék. 2) Ugyancsak a fentebbi úton buzdítólag odaműködni, hogy a kecskeméti ev. ref. jogakadémián a szegény sorsú ifjak szorgalmát elősegítő és jutalmazó ösztöndíj, valamint az önálló foglalkozásra serkentő pályadíj alapítványok és adományok tétessenek. 3) Jelen tiszteletteljes fölterjesztésünket a magyarországi ev. ref. egyház főtiszteletű és nagyméltóságú conventéhez felterjeszteni. A főtisztelendő és nagyméltóságú convent elé pedig tisztelettel járulunk a következő kérelmünkkel: Méltóztassék nagy súlyú és hathatós szavával odaműködni az országos közoktatásügyi kormányznál, illetőleg törvényhozásnál, hogy: a) Az 1874. évi XXXIV. tc. 5. §. 1) pontjának megváltoztatásával ne követeltessék jogtudományi szigorlat tétele az ügyvédi vizsga előfeltételül, hanem, vagy a jelenlegi államvizsgát, vagy pedig a jogtudori szigorlatot helyettesítő szigorú és tudományos mérték tekintetében megfelelő s kellőleg ellenőrzött vizsga, mely a jogvégezett által a jogakadémiákon is letehető volna; b) szüntessék meg a jogi szakoktatás szervezetében az egyetemek előnyére fennálló különbség; és a jogakadémiák országos törvény által rendeltetvén és biztosítatván, megérdemlett jóakarataiban és gondozásban részesíttessenek, s ezzel kapcsolatban különösen: c) az 1883. I. tc. 3. §-ában kilátásba helyezett és legközelebb szervezendő közigazgatási tanfolyamok a jogakadémiákkal szerves összeköttetésbe hozassanak. Ezek azon panaszok és javaslatok, melyeknek elterjesztését ezúttal igaz ügyünk érdekében szükségesnek véltük. Midőn tisztelettel kérjük az általunk mondottak szíves figyelembe vételét és javaslataink elfogadását és hathatós támogatását: magunk részéről azon ígéretet tesszük, hogy jogakadémiánk felvirágzását ezentúl is szívünkön viselve, érdekében teljes erővel buzgólkodni ezután sem késedelmeskedünk!”²⁷

Az egyetemes konventnek címzett felíratra 1891-ben érkezett válasz. A testület 1891/64. sz. határozata szerint „a kecskeméti jogakadémia tanári kara előterjesztésének azon részét, mely a közigazgatási tanfolyamok tervezetére vonatkozik, jelen alkalommal figyelmen kívül hagyván”, a tervbe vett bírói és ezzel kapcsolatban a már érvényben levő ügyvédi minősítésre vonatkozó részét beható tárgyalás alá vette és kimondta, hogy „bár az ügyvédi és bírói minősítés egyenlősítését maga részéről is helyesnek és kívánatosnak vallja”. A jogtudori vizsgának a bírói és ügyvédi minősítésre való kiterjesztését nem tartja indokoltnak és úgy véli, hogy a tudori cím méltósága, „s ez által a valódi jogtudori színvonal csak emelkednék, ha a tudori rang tisztán

²⁷ Repertórium 49. p. HORVÁTH Ádám: Felterjesztés az egyházkerületi közgyűléshez a jogakadémiák ügyében. A jogakadémiai és az egyetemi jogi oktatás összehasonlítása, javaslat a kecskeméti jogakadémia továbbfejlesztésére. Évkönyv 1886. 45-53. p.

egyetemi tudós kitüntetésnek maradna”. A határozat szerint, a tudori rang előírása a jogakadémiák elnéptelenedését és hanyatlását vonná maga után. „Holott némely, a felsőbb oktatás kellékeinek teljesen megfelelő élet- sőt fejlődésképes jogakadémiák fenntartását jelenleg még úgy általános hazai közéletünk, mint a közművelődés követelményei is megkívánják és szükségessé teszik.” A testület elhatározta, hogy feliratot terjeszt a kormányhoz, kérve, hogy az 1874. XXXIV. tc. ide vonatkozó határozatainak törvényhozási megváltoztatásával és a bírói szervezetről szóló javaslat e részének módosításával „kegyeskednék keresztül vinni, hogy a jogtudori cím ne tétessék sem az ügyvédi, sem a bírói vizsgálatnál multhatatlan előfeltétellé, hanem a tudori méltóság maradjon tisztán egyetemi tudós kitüntetés, az ügyvédi és bírói szigorlat letehetése pedig megfelelő szigorú államvizsgálatról tétessék függővé.”²⁸

Az akadémia aktív, a következő évben igazgatóvá választott tanára, Kovács Pál is radikális oktatási reformjavaslattal állt elő. Célja az átalakított jogakadémiák szakoktatási és társadalmi jelentőségének erősítése és az egyetemek javát szolgáló szabályozási kiváltságok megszüntetése. Javaslata kiváló elemzése a korabeli jogi szakoktatási rendszer hiányosságainak. Mindenekelőtt, teljes paritást követelt az egyetem és jogakadémiák között. Ennek érdekében szükségesnek tartotta, hogy az egyetemeken is érvényesítsék a leckelátogatási és kollokválási kötelezettségeket. „Mert hiszen különben sincs értelme annak, hogy valakit valamely tárgy választására kötelezzünk, de arra sem, hogy ezt a tárgyat rendszeresen hallgassa és abból kollokviumok alakjában elhaladásának bizonyosságát is adja.” Ezen túl javasolta, hogy mind a négy tanéven egységes kényszer-vizsgák legyenek a főiskolákon és az egyetemeken.

Javasolta továbbá, hogy az ügyvédjelöltségre és joggyakorlatra a jog- és államtudományi államvizsgák letétele képesítsen. Ez azt jelentette, a jelöltnek a praktikus tárgyakat (váltójog, kereskedelmi jog, per- rendtartás, csődjog, telekkönyvi rendtartás, büntetőjog, osztrák jog, pénzügyi jog, közigazgatási jog) kellene megismernie. Nem tartotta helyesnek a doktorátus ügyvéddé minősítő szerepét, az ügyvédi vizsgarendszert függetleníteni kellene az egyetemektől. „Az ügyvédi vizsgának szélesebb alapokra fektését gondolom akként, hogy osztassák a vizsga két részre, egy inkább elméleti és egy tisztán gyakorlati irányú vizsgára. Az első letehető volna már kétévi gyakorlat kimutatása után, a másik a teljes 4 évi praxis kitöltésével; amaz hivatva volna pótolni a szigorlatokat, emezzen pedig teljesen mellőzhetőek volnának a theoretikusabb természetű kérdések. És mindenesetre, egészségesebb dolog volna az ügyvédséghez megkívántató elméleti képzettség mérvének megállapítását az ügyvédvizsgáló bizottságokra bízni, mint az egyetemekre.” Szükségesnek tartotta az ügyvédség magasabb képzettségének megteremtésére, az ügyvédi joggyakorlatnak négy évre való kiterjesztését akként, hogy abból két év ügyvédnél, egy év bíróságnál vagy ügyészségnél, egy év közigazgatási hatóságnál lenne töltendő. „Előfeltételét képezné természetesen az ügyvédjelöltségnek a jog- és államtudományi államvizsgálatok letétele, mint kizárólagos minősítvény, kapcsolatban a quadrienniumok teljes befejezésével. És pedig az intéző szakkörök megnyugtatósa, másrészt a felelősség megosztása céljából ezen államvizsgákra sem perhorreskálnám a kormány részéről egy vizsgáló-biztos kiküldését. Az akadémiáknak nincs okuk irtózni az ellenőrzéstől! Az elmondottakban látom én az ügyvédség magasabb képzettségének garanciáit egyrészt; látom visszaállítva jogaikba, s illetve tulajdonképpeni tudományos alapjaikra a doktorátusokat másrészt; látom megoldva a jogi oktatás és a hazai, főképp vidéki kulturális fejlődés érdekében föltétlenül fenntartandó jogakadémiák létkérdését harmadrészt.”²⁹

²⁸ Repertórium 50. p. CSILLÉRY Benő: Adatok jogakadémiánk történetéhez 1887-8. tanévről. Évkönyv 1887. 18-21. p. A tanév megnyitása, tanszékek, tanárváltozások. Az Egyetemes Konvent határozata a jogakadémiák érdekében (1886. évi 65. sz.); CSILLÉRY Benő: Adatok jogakadémiánk történetéhez 1890/91 tanévről. Évkönyv 1890. 30-33. p.

²⁹ Repertórium 49. p. KOVÁCS Pál: A jogakadémiák kérdéséhez. Évkönyv 1888. 3-17. p.

Kovács Pál, az új igazgató székfoglaló beszédében ígéretet tett arra is, hogy javasolja a jogakadémiák szakiskolává fejlesztését és törekszik a tanárok helyzetének javítására, mindenekelőtt a fizetésük emelésére. Szerinte a jogakadémiák tanulmányi rendjét át kellene alakítani. A négyévi tanfolyam első két évében azon tantárgyak adatnának elő, melyek a községjegyzői szigorlatnak, az első három évben azok, melyek az elméleti közigazgatási vizsgának; az egész négy éven át azok, melyek a jelenlegi jog- és államtudományi, vagy az azokat és a doktorátusokat is helyettesíteni hivatott államvizsgáknak, valamint „a tisztán tudományos fokozatnak meghagyandó tudori szigorlatoknak képeznék előírt, kötelezett tárgyait”. Elképzelése szerint, azok a jogakadémiai növendékek, akik az első két évet abszolválták, a jogakadémiákon szervezendő községjegyzői szigorlatokra, akik három évet végeztek, az ugyanitt beállítandó elméleti közigazgatási vizsgára, végül akik mind a négy évet befejezték, az ügyvédi és gyakorlati bírói vizsgára minősítő és a jogakadémiákon is letehető államvizsgákra, valamint a tisztán tudományos fokozatot képező és csak egyetemeken tehető tudori szigorlatokra volnának bocsáthatók. „A kérdés illetően megoldása a jogakadémiákat igazi szakiskolákká átalakítva, átadná valódi rendeltetésüknek, őket a megérdemelt felvirágzáshoz juttatná és oly színvonalra emelné, amelyen a hazai közművelődés és különösen a jogi szakoktatás érdekében szükséges.”³⁰

A tanárok fizetésének emelését is fontosnak tartotta, mert „csakis a jogtanári fizetések javítása és kellő mérvre emelése útján remélhető, hogy jogakadémiánk is meg fogja nyerni azt a jogot, amelynél fogva a doktorátusokat helyettesíteni hivatott jogtudományi vizsga itt is letehető lesz. Az általam fentebb jelzett miniszteriális tervezet szerint ugyanis, a jogi államvizsgáló bizottság csak azon jogakadémiák székhelyein fog felállíttatni, amelyek a joghallgatókra nézve kötelező tantárgyakat kellően képesített tanerők által tanítják.” Az igazgatói program fontos eleme volt a jogtanárok nyugdíj ügyének rendezése is. E téren sajátos ellentmondás alakult ki a városi fenntartású tanszékek tanárai és az egyházi támogatású oktatók helyzete között. A város által fizetett jogtanárok nyugdíja biztosítva és rendezve volt, de a helybeli reformált egyház és az egyházkerület által fizetett tanárok, nyugdíj szempontjából bizonytalan helyzetben voltak. A kérdés megoldása szerinte az volna, ha a felekezeti intézetek tanárait is kivétel nélkül felölelő, országos állami nyugdíjintézet jönne létre. „Amennyiben pedig az országos nyugdíjintézet fel nem állíttatnék, érvényt kívánt szerezni a zsinati szabályzat 105. §-ának, amely szerint a fenntartó testületnek a tanárok számára a nyugdíjazási alapról gondoskodni kell.”³¹

A tanári fizetések ügyében 1896-ban Jászi Viktor nagy visszhangot kiváltó előterjesztést tett az egyházi fenntartó testületek részére. Egyértelművé tette, hogy a tanári fizetések javítása a Jogakadémia létérdekeivel szoros kapcsolatban van. „A dolog egyszerűen úgy áll, hogy a jelenlegi tanári fizetések mellett, a megüresedő tanszékekre egyetemi magántanárokat nem kaphatunk, a habilitáció későbbi megszerzésének feltételével választott tanárokat pedig nem tudjuk ez intézethez bilincselni, s azok pár évi itt tartózkodás után, az államszolgálat különböző tereire, különösen pedig, mint szívesen látott jövevények, a bírói pályára lépnek át.” Az akkori jogtanári fizetés a királyi albíró javadalmazásával volt egyenlő, „így nagyon természetes, hogy a fiatal tanároknak legnagyobb része megragadja a különösen jelen időszakban oly gyakran és könnyen kínálkozó alkalmat, hogy a jogakadémiai tanári pályát, mely legnagyobb részökre az előmenetel utolsó állomását képezi, felcserélje azon hasonlóan dotált bírói állással, mely a

³⁰ Repertórium 10. p.; Repertórium 50. p. CSILLÉRY Benő: Adatok jogakadémiánk történetéhez 1890/91 tanévről. Évkönyv 1890. 30-33. p. A tanév fontosabb eseményei /tanszékek, tanárok, a tanári fizetések emelésének ügye. Repertórium 50. p. KOVÁCS Pál: Igazgatói székfoglaló beszéd. Évkönyv 1891. 3-11. p.

³¹ Évkönyv 1892. 8. p.; Repertórium 50. p. KOVÁCS Pál: Adatok jogakadémiánk történetéhez az 1891-92. tanévről. Évkönyv 1891. 34-46. p. Csilléry Benő lemondása, Kovács Pál megválasztása és ünnepélyes beiktatása. A tanári fizetések rendezésével kapcsolatos határozatok.

hierarchia legalsó fokán úgyszólván minden jelesebbre nézve, 1 csak a későbbi emelkedés első lépcsőfokát jelenti.” Ez volt az oka, hogy az utolsó hat év alatt, a kecskeméti Jogakadémia négy tanszékén öt tanár személyében történt változás. Álláspontja szerint a rendes, véglegesített tanár fizetését egy kecskeméti törvényszéki bíró javadalmazásával azonos szinten kellene megállapítani. Ez 1600 forint fizetést, 300 forint lakbért, e mellett pedig a tanári javadalmazások kiegészítő részét képező, 100 forint ötödéves pótlékot jelentene.³²

Az tanári fizetésekhez szükséges anyagi fedezetet ismét Kecskemét városa teremtette meg, mert elvállalta még egy tanár megemelt fizetésének és pótlékainak a biztosítását, vagyis ekkortól a 8 tanár közül 5-öt a város alkalmazott. A fizetések kérdése azonban még nem oldódott meg, mert az 1200 forint alapbér és a 200 forint lakbér nemcsak a többi jogakadémiától, hanem a gimnáziumi tanároktól is elmaradt, s ezzel magyarázható a gyakori személyi változás is. A tanárok ezt a helyzetet azért is sérelmezték, mert a VKM 1892. évi 46527. számú rendelete, a jogakadémiai tanári állásban való véglegesítést csak az egyetemi magántanári fokozat elérése után engedélyezte. A fizetéseket végül a város az 1896. évi 293. számú törvényhatósági bizottsági határozattal a kívánt szintre emelte és 1897. januárjában a helyi egyház is követte a példáját.³³

A SZERVEZETI KONSZOLIDÁCIÓ ÉVEI, ÚJ SZERVEZETI SZABÁLYZAT

A Jogakadémia igazgatótanácsát 1893-ban újra választották. A testület tagja lett a Dunamelléki Egyházkerület részéről Adám Kálmán, a Kecskeméti Ref. Egyházmegye esperese és Antos János, a Dunamelléki Egyházkerület világi tanácsbírája, a Kecskeméti Református Egyházközség részéről Gáli Ferenc törvényszéki elnök, Györffy Balázs főgondnok, dr. Horváth Mihály orvos, Mészáros János lelkész, Muraközy József birtokos, Szappanos István birtokos, egyháztanácsosok. Kecskemét városát id. Bagi László árvaszéki elnök, dr. Horváth Adám országgyűlési képviselő, Horváth Döme nyug. kir. táblai tanácselnök, Lestár Péter polgármester, Nagy Lajos ügyvéd, Dr. Szeless József takarékpénztári vezérigazgató, Tóth István nyug. városi tanácsos, Zombory László tisztii főügyész, törvényhatósági bizottsági tagok képviselték. A jogakadémiai tanári kar részéről: Dr. Kovács Pál igazgató, Dr. Bagi Béla, Csilléry Benő, Dr. Szigethy Lehel, majd ennek lemondása után dr. Helle Károly tanárok lettek a kormányzó testület tagjai. A tanács újjáalakuló gyűlésében elnökül dr. Szeless Józsefet, jegyzőül dr. Helle Károlyt választotta meg.³⁴

A testület személyi összetétele három év múlva sem változott lényegesen. Az ekkor megválasztott igazgatótanács a következő tagokból állt: Elnök: dr. Szeless József, takarékpénztári vezérigazgató, a Kecskeméti Ref. Egyházközség tanácsosa és a Kecskeméti Ref. Egyházmegye világi tanácsbírája, képesített egyetemi magántanár. Tagjai: 1. A Dunamelléki Egyházkerület részéről: Adám Kálmán, a Kecskeméti Ref. Egyházmegye esperese és a Dunamelléki Egyházkerület egyházi tanácsbírája; Antos István, a Dunamelléki Egyházkerület és a Kecskeméti Ref. Egyházmegye világi tanácsbírája. 2. A Kecskeméti Ref. Egyházközség részéről: Gáli Ferenc törvényszéki elnök, Györffy Balázs főgondnok, dr. Horváth Mihály orvos, Mészáros János ref. lelkész, Muraközy József ügyvéd, Szappanos István ügyvéd, egyháztanácsosok. 3. Kecskemét város részéről: id. Bagi László árvaszéki elnök, Dr. Horváth Adám Kecskemét város felső-kerületének országgyűlési képviselője, Horváth Döme nyug. kir.

³² Repertórium 70. p. JÁSZI Viktor: Emlékirat a jogtanári fizetések rendezése tárgyában. Évkönyv 1895. 16-22. p. A középiskolai tanárok már az első fizetési osztályban többet kaptak, mint a főiskolaiak, pedig itt a legmagasabb képesítést /egy. magántanarit/ követelik meg.

³³ Repertórium 10. p.; Repertórium 51. p. KOVÁCS Pál: Adatok jogakadémiánk történetéhez. Évkönyv 1892. 13-21. p. Kecskemét város Th. Bizottságának határozata az ötödik jogtanár megemelt fizetésének a fedezéséről (1892. évi 212. sz.). Változások a tanári karban, a nyugdíjintézet szervezésének terve.

³⁴ Évkönyv 1894. 91. p.; Repertórium 51. p. KOVÁCS Pál: Jogakadémiai tanács. Vizsgáló bizottságok, Miniszteri intézmények. Évkönyv 1893. 91-92. p. Az igazgatótanács újjáalakítása /névsor, fenntartók szerint, foglalkozással.

táblai tanácselnök, Lestár Péter polgármester, Nagy Lajos ügyvéd, dr. Szeless József takarékpénztári igazgató, Tóth István nyug. városi tanácsos, Zombory László főügyész, th. biz. tagok. 4. A jogakadémiai tanári kar részéről: Dr. Kovács Pál igazgató, Dr. Bagi Béla, Csilléry Benő, Dr. Helle Károly tanárok. Az igazgatótanács jegyzője Dr. Helle Károly maradt.³⁵

A helyi református egyházközségben való képviselő érdekében, a Jogakadémia 1896-ban kérte, hogy a tanári kar két választott képviselő kapjon helyet a kecskeméti egyháztanácsban. Utaltak arra, hogy a kecskeméti jogakadémia szervezetére vonatkozó és az egyháztanács 1875. május 23-ki 108. számú végzésével elfogadott megállapodás 3. pontja szerint: „A kecskeméti reform, egyházugyekezet a tanintézetet ellátja könyvtári- és tanhelyiségekkel, magára vállalja ezeknek tisztogattatását, világítását, fűtését, jó karban tartását és szolgazemélyeztetel ellátását.” Ha a presbitériumban nem lesz jogakadémiai képviselő, ez a megállapodás nehezen tartható be.

A szervezeti konszolidáció egyik biztosítéka a Jogakadémia új szabályzatának összeállítása volt. Ezen a helyen a szervezeti és a kormányzati normákat tekintjük át. Ennek során, kitérünk az 1875-ös fenntartói megállapodás alapszövegére és az időközi módosítások lényegi elemeire. A jogakadémiák létesítése óta eltelt bő két évtized nem hozott lényegi változást a kecskeméti főiskola szervezetében és kormányzati rendszerében. Kétségtelen viszont, hogy fenntartói – minden nehézség ellenére – biztosították működését és anyagi lehetőséget biztosítottak a további tevékenységéhez.

Az új statútum szervezeti szabályzatra vonatkozó első része utalt a még hatályban lévő és oly sok nehézséget okozó 1874. évi 12917. számú vallás- és közoktatásügyi miniszteri rendeletre és megerősítette a kecskeméti Református Egyháztanács 1875. május 23-i 99. számú, a Dunamelléki Egyházkerületi Közgyűlés 1875. május 26-i 53. számú és Kecskemét város törvényhatósági bizottsági közgyűlése 1875. május 18-i 253. számú fenntartói döntéseit. Újra deklarálta a Jogakadémia református jellegét.

A szabályzat az új helyzetnek megfelelően, a fizetés mértékének megjelölésével rögzítette, hogy a Kecskeméti Református Egyházközség két rendes, a Dunamelléki Egyházkerület egy rendes tanszéket tart fenn. A szabályzat a tanári finanszírozást negyedévenként előre folyósítandó 1600 forint törzsfizetéssel, 300 forint lakbérrel és a 6-ik szolgálati évtől a 30-ik szolgálati évig terjedő, 500 forintig emelkedő, 100-100 forint ötödéves korpótlékkal rögzítette.

Kecskemét város törvényhatósága 1874. július 17-én 339. sz. a., 1880. április 7-én 169. sz. a., 1891. október 27-ikén 316. sz. a., 1892. évi augusztus 12-ikén 212. sz. a. és 1896. november 6-án 293. sz. alatt hozott közgyűlési határozatai értelmében, tanárookra megállapított törzsfizetéssel, lakbérrel és ötödéves korpótlékkal javadalmazott öt rendes tanszék fenntartását vállalta addig, ameddig „e tanintézetben a tudományok magyar nyelven adatnak elő és amíg abban hazánk alkotmányos kormánya alatt Kecskemét város is alkotmányos törvényhatósági jogát, s befolyását a magyar alkotmányos törvények alapján, jelen szabályok szerint szabadon gyakorolhatja”.

A szabályzat rögzítette a nyugdíjazásra vonatkozó korábbi megállapodást. Eszerint úgy az egyház és az egyházkerület, mint a város által fenntartott tanszékek rendes tanárai jogosult tagjai a tanárok országos nyugdíjintézetének; kötelesek ennél fogva a fenntartó testületek az 1894. XXVII. tc. 3. §-ában meghatározott járulékot oda befizetni.

A Kecskeméti Református Egyházközség az egyházjog, jogtörténet és egyetemes történet, a közigazgatási jog, statisztika és művelődéstörténet tanszékek további finanszírozását vállalta. A Dunamelléki Református Egyházkerület a jog- és államtudományi bevezetés, a magyar közjog, a tételes európai nemzetközi jog és politika tanszékek fenntartására kötelezte magát. Kecskemét város törvényhatósága ezután a római jog; a jogbölcselet, büntetőjog és

³⁵ Repertórium 51. p. KOVÁCS Pál: Jogakadémiai tanács. Évkönyv 1896. 135-136. p. A 3 évenkénti megújítás eredménye.

bölcsészeti erkölcsstan; a nemzetgazdaságtan, pénzügytan és pénzügyi jog; a magyar és osztrák magánjog; a peres és peren kívüli eljárás, váltó és kereskedelmi jog tanszék költségeit fedezte. Kecskemét város közönsége ezen túl a jogakadémiai igazgatói iroda költségeinek fedezésére évi 100 forintot juttatott. A tandíjak felosztására vonatkozó 1875-évi megállapodás változatlanul szerepelt a szervezeti szabályzatban.

A fenntartó testületeket megillető jogokat a Kecskeméti Református Egyházközség saját egyháztanácsa, a Dunamelléki Református Egyházkerület, az Egyházkerületi Közgyűlés, Kecskemét város törvényhatósága a törvényhatósági bizottsági közgyűlés útján gyakorolta. Ezek a testületek választották a Jogakadémia tanárait. A jelölési jog, a jogakadémiai igazgatótanácsot illette, a választó fórumok általános szavazattöbbséggel élethossziglan maguk választották az általuk fenntartott tanszékekre a rendes és a rendkívüli tanárokat. A választást a Kecskeméti Református Egyházközség által fenntartott tanszékekre nézve, a Dunamelléki Egyházkerület, a városi törvényhatóság tanszékei esetében a vallás- és közoktatásügyi miniszter erősítette meg. A rendkívüli tanárok véglegesítése, az egyetemi magántanári képesítés bemutatása és a jogakadémiai igazgatótanács előterjesztése alapján, a város által választott tanárok esetében a városi törvényhatósági bizottsági közgyűlés, a többiekre nézve az egyházkerület által történt.

A városi tanszékekre a rendes és rendkívüli tanárokat valláskülönbség nélkül választották; a kecskeméti egyház és az egyházkerület tanszékeit azonban, csak protestáns vallásúak tölthették be.

Fontos rendelkezés volt, hogy a Jogakadémiára vonatkozó szabályok alkotásának joga – az Egyetemes Konvent jogkörének épségben tartásával – a Dunamelléki Egyházkerületet illette; e szabályok azonban sem az országos, sem az egyházi (zsinati) törvényekkel, sem a kormánynak az összes jogakadémiákra kötelező erejű rendeleteivel, sem a fenntartó testületek közötti szerződéssel nem ellenkezhetek.

A megállapodás kormányzati szabályokat tartalmazó része alapvetően az 1875-ös egyezmény szövegét követte, de annál részletezőbb és a hatásköröket tekintve kidolgozottabb volt az alap-megállapodásnál. Elvi alapon rögzítették, hogy a Kecskeméti Református Jogakadémia, a zsinati törvények által a Konvent részére megállapított felügyeleti hatáskör tiszteletben tartása mellett, részben a Dunamelléki Egyházkerület, részben a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium felügyelete és kormányzata alatt áll. A Dunamelléki Egyházkerületet, mint egyházi főhatóságot illette meg az államkormányval való közvetlen érintkezés kizárólagos joga; ennek megfelelően a vallás- és közoktatásügyi minisztérium is a jogakadémia feletti felügyeleti és kormányzati jogát nem közvetlenül, hanem a Dunamelléki Egyházkerület útján gyakorolta.

Az egyházkerületnek a felügyeleti és kormányzati jog gyakorlására hivatott igazgatási szervei: a) az Egyházkerületi Közgyűlés, b) a dunamelléki református püspök, c) a jogakadémiai tanács, d) a jogakadémiai tanári kar, e) a jogakadémiai igazgató.

a) Egyházkerületi Közgyűlés 1. gyakorolta az egyházkerületet, mint fenntartó testületet illette jogokat; 2. alkotta meg a jogakadémiai szabályokat; 3. választotta a jogakadémiai igazgatótanács kijelölése alapján, az Egyházkerület által fenntartott tanszékekre a rendes vagy rendkívüli tanárt; 4. megerősítette a Kecskeméti Református Egyháztanács általi jogtanár-választásokat; 5. véglegesítette az Egyháztanács és az önmaga által választott jogakadémiai rendkívüli tanárokat; 6. tárgyalta a jogakadémiai igazgatótanács által évenként a Jogakadémia kül- és beléletről felterjesztett jelentést; 7. megválasztotta három évenként a jogakadémiai igazgatótanács két tagját; 8. küldte ki a szükséghez képest az iskolalátogatókat; 9. hivatalból elrendelte a jogakadémiai tanárok ellen a fegyelmi eljárást a zsinati törvények által meghatározott esetekben; 10. intézkedett a főiskolának az egyházkerület legfőbb felügyelete alá tartozó s az egyházi törvények és a szervezeti szabályok által hozzá utalt összes anyagi és szellemi ügyeiben; 11. legfőbb fellebbezési fórumot képezett a jogakadémiai igazgatótanács

mindazon határozataira nézve, melyekre a tanács vagy más hatóság végleges intézkedési joga nem érvényesült.

b) A dunamelléki református püspök: 1. gyakorolta közvetlenül, vagy a jogakadémiai igazgatótanács útján közvetve, az Egyházkerületet megillető felügyeleti jogot; ebből a célból a tanintézetet bármikor meglátogathatta, az intézeti ügymenetet megvizsgálhatta és minden nevezetesebb mozzanatról, amely a főiskola életében fölmerült, információt kérhetett; 2. közvetítette – a fenntartó testületek egyenes jogkörébe utalt ügyek kivételével – az érintkezést az államkormányval; ennek érdekében a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumhoz intézett összes igazgatási ügyiratokat hozzá kellett felterjeszteni.

c) A tanintézet belügyeit, a fenntartó testületek által alakított, 20 tagból álló Jogakadémiai Tanács vezette és igazgatta. Tagjai: a Kecskeméti Református Egyháztanácsnak 6; a Dunamelléki Egyházkerületnek 2, Kecskemét város törvényhatósági bizottságának 8; a jogakadémiai tanári karnak 3 – három évre választott – küldötte és a jogakadémiai igazgató, hivatalánál fogva. Elnökét és jegyzőjét a tanács saját kebeléből maga választotta. A határozathozatalhoz 12 tag jelenlétére volt szükség. Szavazategyenlőség esetén, az elnök szavazata döntött. A Jogakadémiai Igazgatótanácsnak a) kijelölési, b) választási, c) igazgatási, d) fegyelmi, e) felügyeleti, f) fellebbviteli hatásköre volt. Kijelölési jogánál fogva tanszék-üresedések alkalmával a beérkezett pályázati kérvényeket és okmányokat átvizsgálta s ezek, valamint egyéb döntő körülmények alapján, a tanári kar véleményének meghallgatásával, a kellő minősítéssel bíró pályázók kijelölési sorrendjét megállapította. Három vagy háromnál több alkalmas pályázó jelentkezése esetében minden egyes tanszékre legalább három egyént kellett jelölni. A fenntartó testületek csak a tanács által képeseknek nyilvánított és kijelölt pályázók közül tölthették be a tanszéket; különben a választás megerősítést nem nyerhetett. Választási jogánál fogva a jogakadémiai igazgatótanács választja a rendes tanárok közül, a tanári kar meghallgatásával, három évenként a jogakadémiai igazgatót és állandó minőségben a jogakadémiai könyvtárórt, akiket a vallás- és közoktatásügyi minisztérium erősített meg. A magántanárokat a tanári kar javaslatára szintén a jogakadémiai igazgatótanács választotta; a helyettes tanárok is – három hónapnál hosszabb időre – a tanácstól nyerték megbízatásukat. A tanári kar javaslatára a jogakadémiai igazgatótanács alakította évenként az alap-, és az államvizsgálati bizottságokat. Az államvizsgálati bizottsági kütagokat a vallás- és közoktatásügyi minisztériumi kinevezésre – a tanári kar ajánlata alapján, évente – szintén tanács terjesztette fel. A korabeli tanügy-irányítási rendszert jó jellemző hatáskörei:

„A tanács igazgatási hatásköre kiterjedt mindazon ügyek intézésére, amelyek kizárólag a jogakadémia belső viszonyait illették, ha azok végrehajtási és nem elvi természetűek voltak, E hatáskörben a testület az egyházkerületi közgyűlés által, három évről három évre, az államkormányval való közvetlen érintkezés jogával is felruházható volt. Igazgatási teendői különösen a következők: a) a jogakadémiai igazgató- és könyvtárőr-választásra vonatkozó határozatait, nemkülönben az államvizsgálati bizottsági kütagok kineveztetését célzó javaslatait megerősítés végett a vallás- és közoktatásügyi minisztériumhoz felterjeszti; b) az érvényessé vált igazgatói, könyvtárőri, rendes, rendkívüli és magántanári választásokról, s a helyettes tanárok alkalmazásáról a fenntartó testületeket értesíti s javadalmazásuk folyóvá tétele iránt illetékes helyre megkeresést intéz; c) a tanári beiktatásokra, a tanév megnyitási és egyéb jogakadémiai ünnepélyekre a fenntartó testületek mindegyikét hivatalosan meghívja; d) a rendkívüli tanárok véglegesítése iránt véleményes javaslatot terjeszt a városi törvényhatóság, illetőleg az egyházkerület elé; e) a rendes és rendkívüli tanárok szabadságoltatása iránt határoz; f) az intézet kül- és belállapotáról évenként jelentést készít és azt kellő időben a fenntartó testületek elé terjeszti; g) rendes tanári székek üresedése esetén, a választásra jogosult fenntartó testületre való tekintettel, a

pályázatokat meghirdeti; h) a tanári kar által félévenként megállapított tanrendet jóváhagyja; i) a tanári kar javaslata alapján a beiktatási határidő esetleges meghosszabbítása, vagy megváltoztatása iránt intézkedik; j) a joghallgatók utólagos felvételét eszközli; k) a szabálytalanul befizetteknek vélt tandíjak visszaadása iránt végérvényesen határoz; l) a jogakadémiai könyvtárör számadásait az egyház pénztára által beszedett s a könyvtárörnek nyugta mellett átszolgáltatott könyvtári díjakról, valamint a könyvtáralapot illető colloquiumi díjakról s azok hovaforrásáról, úgyszintén az egyház pénztárnokának számadásait a joghallgatóktól beszedett s általa a kir. adóhivatalba beszolgáltatott nyugdíj-járulékokról felülvizsgálja és a felmentvényt megadja; m) az 1894. évi XXVII. t. ez. értelmében a fentartó testületek által az országos tanári nyugdíjintézet javára fizetendő évi járulékokat beszedi és a m. kir. adóhivatalba beszolgáltatja; n) az 1894. évi XXVII. t. ez. 12. §-ában körülírt nyugdíjaztatási eljárást megindítja és az e §-ban említett vegyes bizottság felerészét saját kebeléből kiküldi; o) a jelen szabályzatban foglalt teendőkön kívül ellátja mindazon ügyeket, a melyek az államkormány, a fentartó testületek és a püspök által hozzá utaltatnak, vagy a jogakadémiai tanári kar és igazgató által hozzá betérjesztetnek. 24. §. Fegyelmi jogánál fogva végérvényesen ítél a rendt. szab. értelmében az igazgató vagy a tanári kar által a joghallgatókra kiszabott és hozzá felebbezett fegyelmi büntetések eseteiben. Oly fegyelmi esetekben azonban, amelyek a tanintézetből való elutasítást vonhatnak maguk után, a tanári kar előterjesztése alapján elsőfokúlag határoz. 25. §. A jogakadémiai igazgatóra és tanárokra vonatkozólag joga van a fegyelmi eljárás megindítását az illetékes fegyelmi bíróság előtt javaslatba hozni. 26. §. Rendkívüli körülmények között jogában áll a tanári kar indítványára, vagy annak meghallgatása mellett, az akadémiai fegyelem érdekében szükségesnek mutató intézkedéseket megtenni. 27. §. Felügyeleti jogánál fogva felvigyáz a tanintézetre vonatkozó összes szabályok szigorú megtartására, s úgy a felsőbb hatóságok, mint saját határozatainak pontos végrehajtására; figyelemmel kíséri a jogakadémiai igazgató és tanári kar működését; kiküldöttje által a vizsgálatok és colloquiumok menetéről tudomást szerezhet; szemmel tartja a joghallgató ifjúság akadémiai, egyesületi és társadalmi magaviseletét s a mennyiben bármelyik irányban szükségét látja: vagy saját hatáskörében intézkedik, vagy pedig intézkedés tételére felhívja az egyházkerületet, sürgős esetekben a püspököt. 28. §. Az újonnan választott rendkívüli tanároknak a magántanári képesítés megszerzése céljából kiszabott két évi határidőn belül joga van kiküldöttje útján az illető tanár előadási és tanítási képességéről meggyőződést szerezni, s e végből annak előadásait bármikor meglátogatni. 29. §. A jogakadémiai igazgatótanács fellebbviteli hatásköre a következő: A jogakadémiai tanári karnak elsőfokúlag hozott bármely határozata – amennyiben e szabályok a fellebbvitelt ki nem zárják – a kézbesítéstől, illetőleg kihirdetéstől számított 8 nap alatt a jogakadémiai igazgatótanácshoz fellebbezhetők. A kar másodfokúlag hozott határozatai ellen további fellebbezésnek csak akkor van helye, ha azok az elsőfokú határozattól eltérnek. A jogakadémiai igazgatótanács másod-, illetőleg harmadfokú határozatai ellen – amennyiben e szabályok másként nem intézkednek – az egyházkerülethez történik a fellebbvitel. Fellebbviteli határidő a kézbesítéstől, illetőleg kihirdetéstől számított 8 nap. Minden fellebbezés azon hatóságnál nyújtandó be, a mely a fellebbvitel tárgyát képező elsőfokú határozatot hozta. E hatóság köteles az összes ügyiratokat véleményes jelentés kíséretében további 8 nap alatt illetékes helyre felterjeszteni. Elkésve, vagy illetéktelen helyen beadott fellebbezések hivatalból visszautasítandók.”

d) A jogakadémiai tanári kar személyzete rendes, rendkívüli, helyettes és magántanárokból állt. Rendes tanárok azok, kik tantárgyaikra egyetemen tudorsággal képesített, s egyszersmind egyetemi előadásokra jogosított (habilitált) egyének közül a rendszeresített tanszékekre élethosszig választatnak meg, vagy a következő pont értelmében a rendszeresített tanszékeken véglegesítést kaptak. Rendkívüli tanárok azon szakbeli tudorok voltak, akik megválasztásukkor egyetemi magántanári képesítéssel még nem bírtak. Ezek kötelesek voltak magukat két év alatt habilitáltatni, ellenkező esetben tanszékeiken, mint rendes tanárok véglegesítést nem kaptak és a magántanári képesítésük megszerzéséig csak 1200 forint évi fizetés illette őket. A véglegesített rendes tanár számára rendszeresített javadalmazás, őket a magántanári képesítéssel ellátó miniszteri rendelet keltét követő hó 1-jétől illette; korpótlékhoz való jogosultságuk ugyanezen időponttól kezdődött. Rendkívüli méltánylást érdemlő esetekben, a habilitáció megszerzésére halasztást a jogakadémiai igazgatótanács adhatott. A véglegesítés megtörténtével, a rendkívüli tanárok kötelesek voltak székfoglaló értekezést tartani.

Helyettes tanárokat alkalmazhattak akkor, ha valamelyik rendes tanszék a tanév folyamán megüresedett és szabályszerű betöltésére nem volt mód, vagy pedig ha valamely tanár elháríthatatlan akadály miatt gátolva volt előadásai tartásában, avagy tudományos célból szabadságot kapott. A helyettes tanárokat a helyettesített tanszék egész törzsfizetése megillette. Magántanárok azok voltak, akik valamelyik egyetemen nyert tudorság, s akadémiai előadásokra képesítés vagy pedig a tudományos irodalom terén szerzett érdemeik alapján, a tanári kar ajánlatára, a jogakadémiai igazgatótanács által jogosíttatnak előadások tartására, fizetés nélkül, vagy tiszteletdíj mellett. Azon rendes tanárok, akik a szabályzat életbelépte előtt választattak meg – amennyiben az egyetemi magántanári képesítés megszerzése a választás alkalmával kikötve nem volt – ennek megszerzésére már nem voltak kötelezhetők.

A jogakadémiai rendes és rendkívüli tanárok hivatásuk betöltésében akadályul szolgálható tisztséget, vagy megbízatást nem fogadhattak el, állásuk tekintélyével össze nem férő foglalkozást nem űzhettek; rendszeresített köz- vagy magántisztviselői állást nem viselhetnek; más tanintézetben csupán felsőbb hatóságuk (jogakadémiai igazgatótanács) engedélyével taníthattak.

Minden rendes és rendkívüli tanár köteles volt hetenként legalább 10 órát tartani úgy, hogy mind a két félévet egybevéve, a hetenkénti 10 órai átlag kikerüljön. Amennyiben a szakmáját képező tantárgyakra kiszabott idő nem érne el a heti 10 óra átlagot, a hiányzó órákat special-collegiumokkal kellett kitölteni. A tanár a tantárgyak előadásában azok szellemére, irányára és terjedelmére nézve, meggyőződését szabadon követhette; köteles volt azonban, különösen a vizsgálati tárgyakat képező főtantárgyak anyagát úgy beosztani, hogy azokat az előadásokra kiszabott egy, illetőleg két félév alatt be tudja fejezni.

A rendes és rendkívüli tanárok hivatalukból fegyelmi úton csupán erkölcsi kihágás, súlyos kötelességmulasztás, vagy bűntény miatt voltak elmozdíthatók. Minden rendes és rendkívüli tanár fegyelmi ügyében első fokon az egyházkerületi, másodfokon az egyetemes konventi bíróság ítél. A magántanárok előadás-tartási jogosítványa megszűnik, ha két egymásután következő tanév folyama alatt nem gyakorolták.

A tanári kar az igazgató elnöklete alatt tanári széket képezett; hatásköréhez tartozott a szabályzatban foglalt teendőknél kívül mindazon ügyek ellátása, melyeket az akadémiai tanács hozzá utalt. A szabályzat részletezte a tanári testület hatáskörét. A felsorolásból kivehetők a korabeli szervezet- és oktatási autonómia körvonalai és igazolható az, amellyel az egykori oktatási intézmények a jogi szabályozás terén eljárak, működésüket tekintve.

„a) az igazgató által betűrendben összeállított és hozzá bemutatott származási ívek és az első éves joghallgatók beiktatásának alapját képező érettségi bizonyítványok átvizsgálásával, minden félév első havának végén a joghallgatókat számba veszi s a

beiktatások és beiratkozások szabályszerűségét ellenőrzi; az egyes tanárok ez alkalommal a származási ívekkel saját külön névjegyzéküket összehasonlítják, a szükséghez képest kiigazítják s a beiktatások és beiratkozások körül netán fennforgó mulasztások, vagy visszaélések, további szabályszerű intézkedés céljából, karvégzésileg megállapítatnak; hasonló eljárás követendő esetről- esetre az utólagosan beiktatott joghallgatókra nézve is; b) az igazgató által a származási iven alapján készített, s a tanév végén hozzá bemutatott főkönyvet és az anyakönyvet átvizsgálja, s azt rendben találván, az idevonatkozó határozat keltére és számára hivatkozással, az igazgató és jegyző aláírásával, összefűzve lezáratni rendeli; c) a származási iven „Jegyzet” rovatába az egyes tanárok által a tanulók lezkelátogatási szorgalmáról és tanulmányi előmeneteléről sajátkezűleg bevezetett bejegyzéseket fölülvizsgálja; d) az anyakönyvbe való utólagos bejegyzéseket elrendeli; e) az igazgató által a vizsgadíjakra, s a tandíjnak az egyház pénztárnoka által az igazgatóhoz nyugta mellett átszolgáltatót 8%-ára vonatkozólag a tanév végén hozzá benyújtott zárszámadást átvizsgálja és helyesnek találván, a fölmentést megadja; f) az igazgatót a zárszámadásban tapasztalt hiányok pótlására záros határidő alatt utasítja, minek sikertelensége, valamint a kezelés körül tapasztalt lényeges szabálytalanság esetében a jogakadémiai igazgatótanácshoz, további intézkedés végett, jelentést tenni köteles; g) a beiktatási határidő esetleges meghosszabbítása vagy megváltoztatása iránt a jogakadémiai igazgatótanács elé javaslatot terjeszt; h) képviselőt választ a jogakadémiai és egyházi szabályok által megállapított esetekben; i) kiküldi a tanintézet kebelében fennálló ifjúsági egyletek működésének vezetésével megbízott tanárt. 36. §. A tanári széknek a magántanárok is tagjai, s a kar üléseiben és tanácskozásaiban részt vesznek, de szavazati joggal nem bírnak – kivéve azon esetet, midőn saját hallgatóik lecke-látogatásáról, colloquiumairól, vagy tanpénz alóli mentesítéséről van szó. Érvényes határozat hozatalára az elnökön kívül legalább 4 rendes vagy rendkívüli tanár jelenléte szükséges. A határozatok általános szavazattöbbséggel hozatnak s a szavazatok egyenlősége esetén az igazgató dönt.

A kar üléseiről, minden tanévben újra kezdődő sorszámossal, jegyzőkönyv vezetendő. Fontosabb ügyekben, rendszerint fegyelmi ügyekben pedig kivétel nélkül, a szavazatok mikénti csoportosulása följegyzendő, s a határozat indokaival együtt, egész terjedelemben beiktatandó. A kisebbség külön véleménye kívánatra röviden a jegyzőkönyvbe foglalandó. A tanév folyamán fölvelt összes jegyzőkönyvek, a tanév végén összefűzve, irattárba helyeztetnek. Tanárhelyettesítés szüksége esetén három hónapon belül helyettes tanárt saját kebeléből a tanári szék rendelhet, hosszabb időre terjedő helyettesítések, a kar indokolt javaslatára, a jogakadémiai igazgatótanács által eszközöltetnek. A tanári karban a jegyzőség tisztét, ha arra a tanár-testület valamelyik tagja önként nem ajánlkozik, mindig a hivatal-szenium szerinti legifjabb rendes, vagy rendkívüli tanár viszi. A könyvtárőri tisztet a tanártestület valamelyik rendes tagja teljesíti, kit a tanári kar meghallgatása mellett, a jogakadémiai igazgatótanács választ, s a vallás- és közoktatásügyi miniszter erősít meg.”

e) A tanári testület élén az igazgató állt, aki egyszersmind az intézet tanára volt. Ő volt a tanári szék elnöke, az intézet tanulmányi, vizsgálati és fegyelmi rendjének őre, a gazdasági és házi ügyeinek gondozója, a joghallgató ifjúság testületi tevékenységének közvetlen felügyelője. Ő szedte be az összes colloquiumi és vizsgálati díjat, melyekkel el kellett számolnia. Nyilvántartotta az akadémiai hallgatókat. ő szerkesztette a jogakadémiai évkönyvet. A tanári kar által hozott, valamint a jogakadémiai igazgatótanács által hozzá utalt határozatokat ő hajtotta végre.

Az igazgató az összes colloquiumi és vizsgálati díjakról tanévenként elkülönített nyilvántartó könyvet vezetett és köteles volt a vizsgadíjaknak, valamint az egyház pénztárnokától átvett tandíjnak a tanári kart illető részét a karnak, a colloquiumi díjakat pedig a jogakadémiai könyvtárörnek nyugta és ellen nyugta mellett átszolgáltatni, s ugyan e díjakról a tanári kar elé minden tanév végén elkülönítve, szerkesztendő zárszámadást beterjeszteni.

Az igazgató a nyilvántartó könyv, főkönyv és anyakönyv alapján az előadott tantárgyakról, a joghallgatók számáról, származásáról, anyanyelvéről, vallási és egyéb viszonyairól a vallás- és közoktatásügyi miniszter részére minden tanév végén statisztikai főkimutatást készített. Az akadémia pecsétje az igazgató őrizete alatt áll. Az akadémia pecsétje, az akadémia címerével – pálmafa alatt jobbról fiait saját vérével tápláló pelikán, balról nyitott könyv – és „A kecskeméti ev. ref. jogakadémia pecsétje” körirattal van ellátva. Az igazgatónak saját hatáskörében hozott végzése a kézbesítéstől, illetőleg kihirdetéstől számított 8 nap alatt a tanári karhoz fellebbezhető. Az igazgatóhoz, a tanári karhoz és a jogakadémiai igazgatótanácshoz intézett beadványok, felsőbb rendeletek, hivatalos megkeresések az igazgató által iktató-könyvbe vezetendők, melynek rovatai: a minden tanévvel újra kezdődő iktató számon kívül – mely egyúttal irattári szám is – az ügydarab tárgya, beadásának, elintézésének és közlésének napja s esetleg vonatkozási száma. Az irattár az igazgató őrizete és kezelése alatt áll.³⁶

A szabályzat kormányzati fejezetét egészítette ki az egyházkerületi utasításra elkészített „Tanári szolgálati pragmatika” és a „Tanárválasztásra és beiktatásra vonatkozó szabályzat” 1917-ben.³⁷

A jogakadémiák sorsát tehát ebben az időszakban is jelentősen befolyásolta a fenntartó álláspontja. Kecskemét a fentiek szerint szerencsés helyzetben volt, mert a város a kötelezően alkalmazandó nyolc tanár közül öt fizetését biztosította. Hozzájárult a szervezeti stabilitáshoz az a körülmény is, hogy a többi tanár részére is biztosította legalább a gimnáziumi tanárok fizetési szintjét, a pótlékokkal. Ezzel stabilizálódott valamelyest a tanári kar. 1904-ben a korábbi helyzetet megerősítették az 1904-es intézeti szabályzattal, miszerint Kecskemét városa 5, a helyi egyházközösség 2, a Dunamelléki Egyházkerület 1 tanszéket tartott fenn. Ennek megfelelően alakult a felügyeleti hatóságon belüli belső erőviszonyok. Az intézet életét irányító igazgató tanácsban az egyházi hierarchia csak a fenntartás arányában részesedik, a püspök lényegében csak az állam és az egyház közötti kapcsolatot tartja fenn. Az intézmény napi életét, a tényleges operatív munkát az ún. igazgatótanács irányította, élén az igazgatóval.³⁸

Az igazgatótanács által – az egyházkerület utasítására – 1897-ben összeállított intézet szabályzatban megerősítették a korábban kialakult helyzetet a tanszékek elosztása területén is. Eszerint, vagyis Kecskemét város 5, a helyi Református Egyházközösség 2, a Dunamelléki Egyházkerület 1 tanszéket tartott fenn. A Kecskemét város által fenntartott tanszékek voltak: 1. Római jog, 2. Jogbölcsezet, büntetőjog és bölcsészeti erkölcsstan, 3. Nemzetgazdaságtan, pénzügytan és pénzügyi jog, 4. Magyar és osztrák magánjog, 5. Peres és peren kívüli eljárás, váltó- és kereskedelmi jog. A Kecskeméti Ref. Egyház tanszékei voltak: 1. Egyházjog, jogtörténet, egyetemes történet, 2. Közigazgatási jog, statisztika és művelődéstörténet. Az egyházkerület tanszéke volt a Jog- és államtudományi bevezetés, magyar közjog, tételes európai nemzetközi jog és politika. A fenntartó szerinti megoszlása azonban nem egyértelmű, mert 1910-ben jelzi az évkönyv, hogy Kecskemét város és a ref. egyház megcserélték

³⁶ Repertórium 51. p. A kecskeméti ev[angélikus] ref[ormátus] jogakadémia szabályai, Évkönyv 1896. 136-177. p. Az igazgató-tanács által jóváhagyott szöveg. Részei, Szervezeti, kormányzati szabályok /a felügyeleti és irányító testületek, /személyek/ hatásköre, Összetétele/, tanulmányi, vizsgálati, rendtartási, fegyelmi szabályok és függelékben a fenntartó testületek 1875. évi alapszerződése. Repertórium 51. p. KOVÁCS Pál: Jogakadémiai igazgatótanács. Évkönyv 1897. 124-125. p. Az új szabályzat életbe léptetése, egyházkerületi és Egyetemes Konvent-i jóváhagyása.

³⁷ Repertórium 55. p. TEGZE Gyula: Jogakadémiai igazgató-tanács. Évkönyv 1907, 83-85. p.

³⁸ Pető 29. p.

egymással a magánjogi és a büntetőjogi tanszéket, pedig a szervezeti szabályzat szerint, mindkettőnek Kecskemét város volt a fenntartója.³⁹ A kecskeméti Ref. Egyház és Kecskemét th. város, mint fenntartó testületek, az említett tanszékek kicserélése tárgyában 1906-ban olyan értelmű egyezséget kötöttek egymással, hogy bármelyik tanszék megüresedése esetén, a magyar közigazgatási jog-statisztikai tanszéket és annak fenntartását átveszi, illetve magára vállalja Kecskemét városa, az egyházjog-jogtörténeti tanszéket pedig hasonlóképpen átveszi a kecskeméti egyház Minthogy 1914-ben, Dr. Kovács Pál nyugdíjazása folytán megüresedett a magyar közigazgatási jogi tanszék, a szóban forgó tanszékcsere megtörtént.⁴⁰

A felügyeleti hatóságok voltak: az Egyházkerületi Közgyűlés, a dunamelléki református püspök, a jogakadémiai tanács, a jogakadémiai tanári kar és az igazgató. A szabályzat szerint, az Egyházkerületi Közgyűlés alkotja a szabályokat, tanárt választ az általa fenntartott tanszékre, megerősíti a többi tanár megválasztását, megtárgyalja az évi jelentést, 2 tagot választ 3 évenként az igazgató tanácsba. A püspök lényegében az állam és az intézet közötti kapcsolatot tartja fenn. Az intézet életét az igazgató tanács irányítja. A szerv 20 tagból állt: az egyházkerület 2, a Kecskeméti Református Egyház 6, Kecskemét város törvényhatósági bizottsága 8 megbízottjából és a jogakadémia tanári karának 3 tagjából, valamint az igazgatóból. Tanszék üresedése esetén, e szerv állapította meg a pályázók közül jelölhető sorrendjét (legalább 3 személyt javasolt, ha volt elég megfelelő képesítésű jelentkező), 3 évenként igazgatót, állandó jelleggel könyvtárórt, magántanárokat, vizsgabizottsági kütagokat választott és általában az intézet minden belügyében intézkedett. A hallgatók ügyeiben általában a tanári kar döntött, az igazgató az adminisztrációs munkákért felelt. Az iskola elvégzése elsősorban köztisztviselői munkakörökre jogosította hallgatóit. Az 1883: I. tc. alapján, bizonyos ágazatokban államtudományi, másutt jogtudományi államvizsgát követeltek, néhol az ügyvédi vizsga is kötelező volt, de ezt az alkalmazást követően is meg lehetett szerezni.⁴¹

1913-ban a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium 38025. sz. rendelete ismét hátrányos helyzetbe hozta a jogakadémiai tanárokat, mert az új rendelkezés szerint, csak a saját szaktárgyból szerzett magántanári képesítés jogosított a rendes tanári kinevezésre. Végveszéllyel fenyegetett az a terv, hogy – két, új állami egyetem létesítését követően – a katolikus pozsonyi jogakadémiát Szegedre helyezik, míg a debreceni református intézet ugyanakkor megszűnne. Ezáltal ugyanis, a felekezeti egyensúly felbomlásán túl, a szegedi katolikus főiskola elsorvasztaná a kecskeméti iskolát – írták tiltakozó memorandumukban.

1913-ban az ügyészi és bírói szakvizsga feltételül az ekkor csak az egyetemeken megszerezhető jog- és államtudományi doktorátust írták elő. A törvény az 1913. évi LIII. tc. volt. Régebben, a jogakadémiákon is letehető államvizsgák minden jogi állásra képesítettek, most alig maradt olyan közigazgatási-hivatali állás, amire az államvizsgák képesítette. A világháború mentette meg a jogakadémiákat. 1913-ban újra szabályozták a tanmenetet és megváltoztatták a tárgyak oktatásának sorrendjét is. Az egyetemeken több Speciális Collegiumot kellett hallgatni, ezért gyakran az egyetemek különbözeti vizsgát írtak elő, a jogakadémiáról oda doktorálni jelentkezők terhére.⁴²

³⁹ Repertórium 108. p.; Repertórium 54. p. KISS Albert: Jogakadémiai igazgatótanács. Évkönyv 1906. 88-90. p. A szabályzat módosítás elfogadása. Tanszék-csere terve. A tanárválasztás jogának kérdése (Kecskemét város nem mondott le); Repertórium 56. p. MECZNER Sándor: Adatok jogakadémiánk történetéhez. Évkönyv 1910. 119-124. p. Változások /az egyik tanszék-csere ügyében megegyezés/. Pótlékok és fizetésjavítás a rk. tanároknak. Pátkay Lajos tanári tanulmányi alap /külföldi tanulmányutakra/ és ösztöndíj alapítványa, Schilling Elek ösztöndíj-alapítványa. Az "Új kollégium" építésének megkezdése. A földrengés kárai: ref. templom és kollégium.

⁴⁰ Évkönyv 1914. 41. p.

⁴¹ Repertórium 8. p.

⁴² Repertórium 10. p.; Pető 37. p.; Repertórium 57. p. JOÓ Gyula Miniszteri rendeletek és intézvények. Évkönyv 1913. 50-53. p. A tanulmányi és vizsgaszabályzat módosítása, a fizetendő díjak felemelése. Magántanársághoz is egy. m. tanári képesítés kell /128172/1913. sz./; a statisztikát a közgazdaságtani, a pénzügyi jogot a közigazgatási

A JOGAKADÉMIA KÖNYVTÁRA

A Jogakadémia tanári kara számos alkalommal foglalkozott a könyvtár helyzetével. 1898-ban terjedelmes előterjesztésben kérte a jogakadémiai igazgatótanácsot az elkerülhetetlen átalakításra. A javaslat lényege az volt, hogy – a használat megkönnyítése érdekében – vegyék közös kezelésbe a Református Gimnázium és a Jogakadémia könyvtárát és kérjenek a fenntartóktól rendszeres könyvbeszerzési segítyt. A kérelem egyik indoka az volt, hogy a kecskeméti városi könyvtár elvből csak magyar nyelvű műveket gyűjtött.

Az előterjesztés utalt, a három fenntartó testület között 1875-ben létrejött megállapodás 3., 15. és 16. pontjaira, melyekből kétségtelenül kitűnik, hogy a Jogakadémia részére külön könyvtárat kell létrehozni. A megállapodás szerint, az egyházközség köteles volt a főiskolai könyvtár jogi részét a Jogakadémia kezelése alá bocsátani. 1875-ben a Jogakadémia kezelésébe került a főiskolai könyvtár jogi része, annak kifejezett kikötése mellett, hogy az, mint jogi szakkönyvtár, a főiskolai közös könyvtár kiegészítő részét képezi. A tanári kar a megállapodás szellemével ellentétesnek tartotta viszont, hogy az egyháztanács a hely szükére hivatkozva, a jogakadémiai könyvtár számára a közös főiskolai könyvtár előszobáját engedte át. Sérelmezték azt is, hogy az 1893/4. tanév folyamán megvásárolt Dékány-könyvtár jogi könyveit nem adták át a Jogakadémiának.

A jogakadémiai könyvtár a főkönyvtártól az 1875-ben különvált és 1892-ig végéig – az évkönyvek tanúsága szerint – 1567 könyvvel gyarapodott. Ez az állománybővülés viszont az 1893 óta rendszeressé vált könyvtárőri összeírások szerint, könyvtár-szerűen leírva, vagy a mutatókönyvekben nyilvántartva nem volt. Az 1891/92. tanévig nem volt adat arra sem, hogy mennyi pénzt költöttek könyvbeszerzésekre. Volt ugyan a nyilvántartásban egy alacsony összeg, de kizárólag a fenntartó testületek között létrejött egység 15. pontjában megállapított, s a joghallgatóktól beiratkozásukkor szedett könyvtári díjak, s újabban a colloquiumi díjak és bírságok, mint egyedüli rendes könyvtár-gyarapítási járulékok, jövedelmét képezte.

A felirat összeállítói fontosnak tartották, hogy a könyvtár ne egy előszobában, hanem egy külön teremben legyen, „amelybe a könyvtárkezelő tudtán kívül már azért sem szabad senkinek sem juthatni, mert csak így érvényesíthető annak felelőssége a könyvanyag sértetlen megőrzésére nézve.” Hogy a könyvtár valóban könnyen hozzáférhető legyen, szükségesnek látták azt is, hogy minden nap legyen legalább egy könyvtári hivatalos óra. Ezen túl egy könyvtári dolgozószoba „különösen a szegényebb sorsú joghallgatókra nézve is valóságos áldás volna tanulmányaiknak ott végezhető szempontjából.” Ezért kívánatos lenne egyfelől az, hogy a könyvtár ne csak mindennap egy órán át, hanem ezen felül legalább háromszor egy héten három órán át nyitva legyen, az alatt pedig egy külön dolgozószoba álljon a könyvtárlátogatók rendelkezésére. A könyvanyag azonban csak úgy jár tudományos haszonnal, ha nemcsak a könyvtárba lehet könnyen jutni, hanem a könyvtárban meglévő „könyvanyagról óhajtott tájékoztatást és a betekinteni kívánt egyes műveket is könnyen és gyorsan meg lehet szerezni”. Ehhez nélkülözhetetlen nemcsak betűrendes- és szak-címtárak készítése, hanem azok folytonos kiegészítése, s a könyv-kikölcsönzésekre vonatkozó cédulákkal együtt, állandó rendben tartása.

A javaslat szerint, a Jogakadémia új elhelyezése alkalmával, a közös könyvtárat úgy kellene elhelyezni, hogy azt a jogakadémiai tanárok és a joghallgatók minél könnyebben elérjék. Ha nem lenne lehetőség a könyvtár közös kezelésére, a Jogakadémiának az új

elhelyezésnél legalább két, 72 m²-es terem kellene erre a célra biztosítani. Igaz, tették hozzá, a kassai Jogakadémián ilyen célra három nagy helyiség áll rendelkezésre.⁴³

1906-ban a gimnázium és a Jogakadémia tanári kara, a könyvtár ügyében együttesen fordult az igazgató- és egyháztanácshoz. Ebben rögzítették, hogy a főiskolának három könyvtára van, a jogakadémiai, a gimnáziumi kézikönyvtár és a közösnek tekinthető főiskolai könyvtár. Rendezésük megtörtént, de az egységes kezelés és használat hiánya miatt nehezen hozzáférhető. Javasolták, hogy nyilvános olvasóterem létesítsenek, meghatározott nyitva tartással (8 óra), valamelyik tanári karból választott könyvtárossal és egy segéddel. A kis kézikönyvtárakon kívül minden könyvet adjanak át, a könyvbeszerzéshez mindkét intézet járuljon hozzá, a gyarapítást a tanári karok javaslatai alapján végezzék.

A kérelem hivatkozott arra, hogy a helybeli Református Jogakadémia és Főgimnázium tanári testülete régi óhaja, hogy a tanárok tudományos és irodalmi színvonalának fenntartása és fejlesztése, az ifjúság tudományos érdeklődésének felköltése, ismereteinek kiegészítése céljából egy jól rendezett, tudományos igényeket kielégítő és alkalmas módon hozzáférhető könyvtár létesüljön. 1890-ben a gimnázium, 1899-ben a Jogakadémia tanári testületéből indult kezdeményezés az egyház birtokában levő, s tekintélyes könyvanyagot magában rejtő főiskolai könyvtárnak célszerű rendezése, egységes kezelése és nyilvánossá tétele érdekében. A rendezés időközben megtörtént, de az egységes kezelés és nyilvánosság tekintetében mindkét kezdeményezés sikertelen maradt. Az egyháztanács többszörös határozata ellenére, a főiskolai könyvtár nem vált egységessé, mert van külön kezelt jogakadémiai könyvtár, gimnáziumi kézi könyvtár és egy közösnek tekinthető főiskolai könyvtár külön könyvtárnokkal, könyvtári beosztással és könyvkiadási órákkal.

A nyilvános olvasóterem „mindenütt bevált, hasznos intézményének megvalósítása felé pedig még annyi haladást sem tettünk, hogy a könyvosztási órák a napnak olyan szakába tétessenek, midőn tanárok és ifjúság szabad idővel rendelkeznek”. Az egységes kezelés hiányának sajnálatos eredménye az a pénzpazarlás, mely jelentkezik a Jogakadémia és gimnázium önálló és gyakran azonos rendelkezéseiben. A nyilvános olvasóterem hiánya, a külön kezelés és rendezés nehézségei és a könyvosztási órák alkalmatlan ideje miatt, nehezen lévén hozzáférhető tanároknak és ifjúságnak. „Már pedig e könyvtár alapításában és fenntartásában bizonyára az volt mindig az egyházi és iskolai elöljáróság célja, hogy az minél szélesebb körben és minél intenzívebben világító fáklyája legyen a tudományosság; s az a mi óhajtásunk is, hogy legyen ez tanárok és tanuló ifjúság tudományos érdeklődésének mintegy középpontja.” E cél megvalósítása bizony némi anyagi áldozatot is igényel a fenntartó egyháztól; de az itt befektetett anyagi erő bőven fog visszatérülni abban a szellemi, erkölcsi erőben, ami egy jól szervezett, nyilvános könyvtár használatából fakad. „Bizalommal egyházunk áldozatkészsége iránt, a Jogakadémia és Főgimnázium alulírott tanári testületei, közmegegyezéssel a következő szervezeti javaslatot terjesztik alázatos tisztelettel, hozzájárulás és elfogadás végett, a Nagytiszteletű és Tekintetes Igazgató- és Egyháztanács elé: Javaslat a kollégiumi könyvtár egységes kezelése és nyilvánossá tétele tárgyában.”

1. A könyvtár címe: Főiskolai könyvtár. 2. Tulajdonosa a kecskeméti ref. egyház. 3. A Kollégiumi könyvtártól teljesen különváltan kezelendő és gyarapítandó egy kis tanári kézikönyvtár, a Jogakadémia és szertári szakok szerint megosztott kézikönyvtár, a Főgimnázium számára. Ebből kifolyólag, a gimnáziumi kézikönyvtárból a kollégiumi könyvtárba helyezendők át azon könyvek, melyek az oktatás céljaira nem szükségesek. A kiválogatást egy gimnáziumi tanári bizottság eszközölné. Viszont a Kollégiumi könyvtárban található, s gyakoribb használatra

⁴³ (MÓRICZ Károly): A jogakadémiai tanári kar előterjesztése a könyvtárügy rendezése tárgyában. Évkönyv 1898. 18-33. p.

alkalmas művek – különösen duplumok – a kézikönyvtáraknak adandók át. Indokolja ezen különválasztást egyrészt a gimn. Középiskolai Rendtartás [B) 1.10. A. V. K.] útmutatása, másrészt a könnyebb kezelés és a könyvtárosi felelősség elvének keresztülvitele. 4. Az ekként önállósított Kollégiumi könyvtár nyilvános olvasóteremmel láttatik el, illetőleg a jelenlegi előterem e célra felszereltetik, s hetenként háromszor és pedig kétszer délután 4-7 óráig, egyszer délelőtt 10-12 óráig, összesen tehát heti 8 órában a tanárok, tanuló ifjúság és közönség számára megnyitják. Indoka a nagyobb részt alkonyati olvasóóráknak az a körülmény, hogy tanároknak és tanuló ifjúságnak ekkor van inkább szabad idejük. 5. A könyvtárt felelősség mellett kezeli egy, a Jogakadémia vagy főgimnázium rendes tanárai közül választott szakképzett könyvtáros, egy könyvtári segédül alkalmazott jogászfő segítésével. A könyvtárost a könyvtári bizottság ajánlatára az egyháztanács választja, a könyvtári segédet a könyvtáros és jogakadémiai könyvtárőr együttes ajánlatára a könyvtári bizottság alkalmazza. 6. A könyvtár igazgatása és felügyelete céljából könyvtári bizottság alakíttatik, melynek tagjai egy-egy könyvtárőr, mindkét intézet tanárai közül az illető tanári testületek ajánlatára, az illetékes igazgatótanácsok által választva, mindkét intézet igazgatója hivatalból, az egyháztanácsnak egy képviselője és a könyvtáros. Elnöke a bizottságnak az egyháztanács képviselője, helyettes elnöke a hivatal szerint idősebb igazgató; jegyzője és előadója a könyvtáros. 7. Mindkét intézet tanári kara hozzájárulásuk összegének 2/3-áig, a könyvtári bizottság által nem változtatható szabad rendelkezéssel tesz javaslatot a könyvbeszerzésre nézve. Óhajtható volna a már meglévő könyvtári alaptőke gyarapítása. E célból egyfelől áldozatkész közönségünk figyelmébe ajánlaná egy hírlapi és esetleg templomban is felolvasható szózatban a könyvtár fontos érdekét a könyvtári bizottság, másrészt méltányos volna, hogy a könyvtárt egyébként is legtöbbet használó tanári testületek tagjai ez alaptőkét rendes tanárrá választásuk után, egyszer és mindenkorra egy kis összeggel, pl. 10 koronával gyarapítanak. Óhajtható, bár nem kötelező, hogy e hozzájárulást – esetleg 5 évre megosztva – a jelenleg hivatalban lévő tanárok is önként megajánlják. 8. A tulajdonos fenntartó egyháztól kérjük és várjuk a könyvtáros minimális 600 K. és a könyvtári segéd minimális 200 K. évi tiszteletdíjának, a világítás költségeinek és a nyilvános olvasóterem első felszerelésének megajánlását. Végül számításba vehető az esetleges állami vagy másnemű segély. 9. Államsegély nyerése céljából az itt vázolt tervezet intézményes megvalósítása után, a főiskolai könyvtár a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsának felügyelete alá helyeztetik. 10. Amennyiben e szervezeti javaslatot a nagytiszteletű és tek. egyháztanács elfogadja, a szervezés további intézésével és a kezelési rendtartás megállapításával és kidolgozásával a megalakítandó könyvtári bizottság bízatik meg.⁴⁴

Az egyháztanács 1907-ben (84. sz. a.) elfogadta a javaslatot és a szervezeti szabályzat-tervezetet is, azzal kiegészítve, hogy a könyvtáros köteles két éven belül könyvtári tanfolyamot végezni. Egy 1912-es könyvtárőri jelentés már kedvezőbb helyzetről számolt be.

„A költözködés miatt ugyan a könyvtárat alig lehetett használni, de új helyiséget kaptak és így megkezdődhet az elmaradt anyag feldolgozása, a folyóiratok hiányzó számainak pótlása, köttetése. Az új helyiség számára rendelt, kitűnő rendszerű vas-

⁴⁴ Javaslat a kollégiumi könyvtár egységes kezelése és nyilvánossá tétele tárgyában. Évkönyv 1906. 76-82. p.

könyvállványokat 1913. márciusban adták át. Könyveink most már modern helyiségben vannak elhelyezve, ahol a nem csekély, feldolgozásra váró anyaggal is hamarabb lehet majd végezni. Ez most a legelső teendő.

Nyomban utána kellene következni a hiányos, bekötetlenül maradt folyóiratok egyes hiányzó számai pótlásának, ezeknek könyvkötés alá leendő rendezésének, ami azonban már nem csekély költséggel fog járni, s épen azért félok, hogy könyvtárunk siralmasan kevés anyagi ereje miatt nem leszünk-e kénytelenek e tekintetben még türelemmel lenni. Sajnos, egyes folyóiratoknak teljes folyammá való kiegészítésére egyelőre nem is gondolhatunk. A kint lévő sok könyvnek bekívánása és esetleg per útján is szorgalmazása szintén a jövő év feladata lesz. Sürgős teendő a cédulakatalógus revíziója, s a szakkatalógus elkészítése is. E tekintetben már mostantól kezdve megkísértjük a beszerzéseknek szakok szerint való csoportosítását, ami persze nem akar a szakkatalógus mikénti berendezésének praejudiciálni, inkább arra való, hogy a csoportosítást kipróbálva, hibáit lehetőleg már előre kiismerjük, úgy hogy azok akkor, amidőn majd a szakkatalógus szerkesztéséhez valóban hozzáfogunk, el legyenek kerülhetők. A művek felsorolásánál követett csoportosításban különben a kassai jogakadémiai könyvtár példáját követtük, célszerűnek látott módosításokkal. A könyveknek magában a könyvtárban is szakok szerint való elhelyezéséről azonban valószínűleg le kell mondani, mert az az egész könyvtár átrendszeresítésével járna. A közeljövőben csak annyit akarunk az elhelyezés tekintetében keresztülvinni, hogy az u.a. folyóiratoknak most másutt és másutt elhelyezett évfolyamai, s az u.a. művek szintén más és más helyt fekvő kötetei gyűjtessenek legalább egymás mellé. Mind ezekért, égető a feladat könyvtárunk számára bővebb anyagi segélyforrásokról gondoskodni, mert a most rendelkezésre álló bevételek nevelésesen csekélyek ahhoz a szükséglethez képest, amelynek kielégítése a komoly tudományos munkának előfeltétele, úgy hogy jelenleg a tanárok igen nagy részben saját maguk szereznek be oly általános érdekű műveket is, amelyeknek egy jogi könyvtárból sem volna szabad hiányozniuk, részben pedig más, főleg külföldi könyvtáraknak sokszor jóakarató, de nem mindig elégséges támogatására vannak utalva. Anyagi erőink csekélységét mutatja, hogy a most lezárt könyvtári számadások szerint, 1911. december 19-től 1913. június 10-ig, tehát másfél esztendőn keresztül könyvekre és folyóiratokra 2304 korona 89 fillért (ebből a jelen iskolai évre 1510 korona 52 fillér esik), könyvkötésre pedig 200 koronát adtunk ki, s ez is csak úgy volt lehetséges, hogy a régebbi időről megmaradt csekélyke, takarékpénztári betétben fekvő tőke legnagyobb részét is kiadtuk.”⁴⁵

AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ, A FORRADALMAK ÉS A RESTAURÁCIÓ IDŐSZAKA

A világháború felborította a szokásos akadémiai életet. Az igazgató-tanács 1914. augusztus 27-én tartott ülésén – a vallás- és közoktatásügyi miniszternek a háborús viszonyokra való tekintettel kibocsátott, 116670/1914. IV. sz. rendelete alapján – hozott határozata értelmében, az 1914-15. tanévi beíratások szeptember 30-ig tartottak. Az előadások október 5-én kezdődtek, a tanév ünnepélyes megnyitása pedig elmaradt. A főiskola épületében az év folyamán több tanintézet kapott helyet. A helybeli iskolák nagy részének helyiségeit ugyanis, tartalék-kórházakká alakították át; egyes iskolákat nem tanintézet céljaira szánt épületekben helyezték el, mások egy épületben váltakozva, délelőtt-délután tartottak előadásokat. Voltak azonban

⁴⁵ KOVÁTS Andor: A könyvtár gyarapodása. Évkönyv 1912. 49-53. p.

olyanok is, akik egészen hajlék nélkül maradtak. „Ekkor egyházunk, a szintén hajlék nélkül maradt középiskolák számára, felajánlotta új kollégiumi épületét. Így az állami fő reáliskola, a kegyes tanítórend főgimnáziumának öt osztálya, a városi felsőkereskedelmi iskola, az állami polgári és elemi leányiskola intézetünk épületébe költöztek, minek következtében jogakadémiánk részére a második emeleten két tanterem és a joghallgatók egyesületének két terme jelöltettek ki, előadói helyiségekkül. A polgári leányiskola tanári váróterméül a jogakadémia kézikönyvtári helyisége engedtetett át, a kegyesrendi tanárok részére pedig a jogakadémia tanári terme ajánlatot fel közös használatra.”⁴⁶

Az első félévben hadba vonult 15, a második félévben 16 beiratkozott hallgató. Azon kívül, az igazgató szeptember 14-i kelettel, a hadseregbe önkéntes belépésre buzdító felhívást intézett a joghallgató ifjúsághoz. Ennek következtében többen önként jelentkeztek, még mielőtt beiratkoztak volna: sőt, minthogy a felhívás a helyi lapokban is közzé tétetett, hatan jelentkeztek olyanok is, akik az intézetnek növendékei nem voltak.⁴⁷

A korabeli – szervezetet érintő – események közé tartozik, hogy a tanári kar felterjesztést készített a szokásos tanrend módosításáról a háborús viszonyokra, a tanárok és hallgatók kényszerű távollétére hivatkozva. Az egyetemes tanügyi bizottság támogatta a rendkívüli megoldásokat. Kecskemét város a rendkívüli helyzetre tekintettel megemelte hozzájárulását, ezáltal a fenntartásnak kb. 40 %-át fedezte.⁴⁸ A Jogakadémia a háború alatti rendkívüli helyzetben, köteles volt a békés működés rendjétől eltérő rendszer bevezetésére. Ennek Rendeletek, a tanév tartama /spanyoljárvány, szénszünet, katonai megszállás/, változások /, pl. Buday Dezső „kommunistává, s a helyi direktóriumnak szellemi vezetőjévé lett...”, ezért a Tanácsköztársaság bukása utáni első kari ülés megbélyegezte. Ekkor jelent meg a Vkm. rendelete (206626/1918. sz.), amely megnyitotta a nők előtt a jogi pályát.⁴⁹

Még ebben a rendkívüli helyzetben sem szűnt meg a jogakadémiák harca, a kormányzatok átalakító szándékával szemben. Terjedelmes „békebeli” felterjesztés készült a Vkm-hez, a Jogakadémia háttérbe szorítása miatt. A tanári kar kiállt a Kováts Andor által megfogalmazott véleménye mellett, de Szigethy Lehel és Buday Dezső már eltérően ítélte meg a jövő szervezeti reformjait. Kováts Andor – részletes tananyaggal – református jogi fakultást javasolt Kecskeméten vagy Temesvárott; Buday Dezső 16 tanszékes, református jellegű állami egyetemet. Szigethy Lehel a reformátusok háttérbe szorítását sérelmezte és ragaszkodott a meglévő állapotokhoz.⁵⁰

Az első világháború idején sem jutottak előre a jogi oktatás reformjának a kérdésében, de már 1920-21-ben a kultuszminisztérium kijelentette, hogy a megüresedő tanszékek új tanárait nem részesíti államsegélyben, hanem ezeket az állásokat továbbra is üresedésben lévőnek tekinti, mert Magyarország jogi szakember szükségletét a négy tudományegyetem teljesen fedezi és a jogakadémiákat meg akarja szüntetni. A Tiszáninneri Református Egyházkerület – történeti érdemei alapján – Sárospatakot jelölte ki, az egyetlen megmaradó református főiskola székhelyéül. A kecskeméti Jogakadémia a Minisztériummal, az Egyházkerülettel és a Református Egyháztanáccsal létrehozott külön bizottságban, valamint az igazgatótanácsban is úgy döntött, hogy a koncentráció elvével egyetért, de székhelynek

⁴⁶ Repertórium 57. p. JOÓ Gyula: Adatok jogakadémiánk történetéhez. Évkönyv 1914. 41-46. p. A tanév tartamának módosítása. A hadikórházak miatt más középiskolák kaptak helyet az intézet épületében, a jogakadémiának a 2. emelet négy helyiségét hagyták meg. Megemlékezés Pap Tibor, Jászi Viktor haláláról. Ünnepek, létszámcsökkenés, katonai behívások.

⁴⁷ Függelék. Az 1914-15-ik tanév történetére vonatkozó fontosabb, különösen a háborús eseményekkel kapcsolatos ügyiratok. Évkönyv 1914. 55-100. p. Rendeletek, a ref. egyháztanács 284. sz. határozata az iskolaépület átengedéséről.

⁴⁸ Repertórium 57. p.; Repertórium 57. p. JOÓ Gyula: Adatok jogakadémiánk történetéhez. Évkönyv 1916. 27-34. p. Iskolák elhelyezése, hallgatók létszáma, a jogi oktatás ügye.

⁴⁹ Repertórium 58. p. JOÓ Gyula: Adatok jogakadémiánk történetéhez. Évkönyv 1918-1919. 14-15. p.

⁵⁰ Repertórium 57. p. JOÓ Gyula: Adatok jogakadémiánk történetéhez. 1917. 23-26. p.

Kecskemétet javasolta, mert az itteni intézetnek is vannak történelmi hagyományai, a színmagyar város pedig jóval nagyobb, mint Sárospatak. A kecskeméti ref. egyház felajánlotta az intézet céljaira korszerű, új /!/ épületét és feltehetően Kecskemét város is fenntartotta korábbi anyagi támogatását. Ennek érdekében, az igazgatótanács Kováts Andor és Győrffy Balázs elnök aláírásával memorandumot terjesztett a th. bizottság elé, melyre válaszként – 1921. szeptemberében, 304. sz. alatt – a város úgy határozott, hogy továbbra is vállalja, a korábbi feltételek nélkül az öt tanerő fizetését, a dologi kiadásokra segélyt /30.000 K/ szavazott meg és az internátus céljaira 3 kat. hold területet ajánlott fel. A Református Iskolaügyi Bizottság is Kecskemétet javasolta a Zsinatnak. A zsinati határozat a döntés jogát a Konventre ruházta és mindhárom versengő intézetet (Sárospatakot, Kecskemétet és a Hódmezővásárhelyre menekült máramarosszigeti Jogakadémiát) rendelkezésre álló feltételeik részletes kimutatására szólította fel. A következő évben, a Minisztérium szinte azonnali hatállyal beszüntette valamennyi jogakadémiai tanár államsegélyét. Az iskolát azonnal be kellett volna zárni, de Kecskemét város megint megmentette a helyzetet: egy évre biztosította a tanári fizetéseket és helyettesítési díjak felajánlásával lehetővé tette a tanterv szerinti oktatást.⁵¹

A Jogakadémia kormányzó testületeinek összetétele 1921-ben jelentősen megváltozott. Az Egyházkerületi Elnökség képviselője Dr. Darányi Ignác és Dr. Ravasz László lett. Az Egyházkerületi Tanügyi Bizottság jogakadémiai osztályának elnökeként Dr. Benedek Sándor egyházkerületi világi főjegyző kapott képviseleti jogot. A Jogakadémia igazgatótanácsának tagjai: Elnök: Győrffy Balázs, helyettes elnök: Bagi László, jegyző: Dr. Kováts Andor. Tagjai: 1. a Dunamelléki Egyházkerület részéről: Győrffy Balázs ügyvéd, a kecskeméti ref. egyház tb. főgondnoka, a Dunamelléki Egyházkerület, s a kecskeméti ref. egyházmegye világi tanácsbírája és Takács József, a Dunamelléki Ref. Egyházkerület egyházi főjegyzője, a kecskeméti Ref. Egyházmegye tanácsbírája és h. esperese, a ceglédi ref. egyház lelkésze. 2. A kecskeméti ref. egyház részéről: Burdács Rezső, a kecskeméti Ref. Egyház főgondnoka, a kecskeméti ref. egyházmegye ügyésze, kir. járásbíró, Dr. Hetessy Kálmán, a kecskeméti Ref. Egyház lelkésze, a kecskeméti Ref. Egyházmegye egyházi főjegyzője, Dr. Horváth Mihály gyakorló orvos, sz.-k. honvédtörzsorvos, a Kecskeméti Takarékpénztári Egyesület igazgatósági elnöke, jogakadémiai magántanár, Katona Mihály ny. ref. főgimnáziumi igazgató, Dr. Kiss György árvaszéki ülnök és Dr. Kiss János kir. curiai bíró, a kecskeméti Kir. Törvényszék elnöke, egyháztanácsosok. 3. Kecskemét th. város részéről: Dr. Angyal Vidor ügyvéd, Kecskemét th. város tiszti főügyésze, jogakadémiai magántanár, Bagi László ügyvéd, Kecskemét th. város ny. h. polgármestere, a kecskeméti Róm. Kath. Egyház főgondnoka, Dékány László, Kecskemét th. város h. polgármestere, Gömörly Sándor, a Kecskeméti Takarékpénztár Egyesület titkára, Kiss Ferenc ny. kir. ítélőtáblái bíró, Dr. Kiss Kálmán ügyvéd, a kecskeméti Ügyvédi Kamara elnöke, a kecskeméti Ref. Egyház ügyésze, jogakadémiai magántanár, Pacsu Mihály, a Kecskeméti Kereskedelmi Iparhitelintézet és Népbank igazgatósági elnöke és Dr. Iványosi Szabó László ügyvéd, Pest-Pilis-Solt- Kiskunvármegye tb. tiszti főügyésze, jogakadémiai magántanár, törvényhatósági bizottsági tagok. 4. A jogakadémiai tanári kar részéről: dr. Kováts Andor mint igazgató, Dr. Joó Gyula, Dr. Meczner Sándor és Dr. Szigethy Lehel tanárok.⁵²

⁵¹ A rendkívüli helyzetről: Repertórium 58. p. Kormányzó testületek. Évkönyv 1918-1919. 1-2, 18. 1918-ban vö. 114; 1919-ben csak a változások /Buday Dezső helyett Kováts Andor megbízatása/. Repertórium 58. p. JOÓ Gyula: Adatok jogakadémiánk történetéhez. =1918-1919:26-28. Igazolási eljárás, a vizsgabizottságok kiegészítése. Beszéd a "nemzeti hadsereg" bevonulásakor /1920. febr. 7./, a Horthy Miklós tiszteletére rendezett ünnepségen. Repertórium 10-11. p.

⁵² Repertórium 74. p. A jog- és államtudományi kar személyzete. 1920:8-10 Igazgató, h. igazgató, nyilvános rendes, nyilvános rendkívüli tanárok, „érdemesült tanár”, magántanárok. A kar jegyzője, könyvtárőr, irodatiszt, pedellus, (Név, képesítés, tanszék, tantárgy, tanárságának kezdete - a kecskeméti jogakadémiai külön is - lakcím.) Vö. 1921:2-4 1923:11-13

1908-tól 1922-ig, a felekezeti jogakadémiák tanári fizetés-kiegészítő államsegélyben részesültek. Ez az államsegély, bár nagy lendületet adott a nem állami jogakadémiák fejlődésének, végeredményben mégis megpecsételte a sorsát néhány felekezeti jogakadémiának. A világháború előtt, ha nagy erőfeszítés árán is, talán még sikerült volna a fenntartóknak iskoláik fenntartásához és fejlesztéséhez új erőforrásokról gondoskodni, a világháború után azonban már lehetetlenné vált ilyen új források előteremtése. Éppen ezért, az államsegélyek megvonása létalapjukban támadta meg ezeket a jogi főiskolákat, így különösen a sárospataki és a Hódmezővásárhelyre menekült máramarosszigeti jogakadémiákat. Az államsegély megvonása a kecskeméti Jogakadémiát, illetve annak fenntartóit is új helyzet elé állította. Minthogy azonban az Egyetemes Konvent, egyetlen református jogakadémia fennállását fontos tanügyi és egyházi érdeknek nyilvánította, s minthogy a három jogakadémia közül legéletképeesebbnek a kecskeméti bizonyult, 1924. május 20/21. napjain tartott ülésében, egyetemes országos jogakadémiának a kecskeméti ismerte el és így a kecskeméti Jogakadémia az 1924/25. évet már, mint ilyen nyitotta meg, országos ünnepek keretei között. A kecskeméti Jogakadémia megmentését és országos egyetemes jogi iskolává való átszervezését nagy részben Kecskemét város anyagi hozzájárulása tette lehetővé, amennyiben a város közönsége továbbra is vállalta az eddig fenntartott öt tanszék költségeinek viselését, a VII. fizetési osztály II. fokozatának mérvéig; eddigi választási jogáról lemondott, internátus céljaira pedig felajánlott három hold földet; a kecskeméti Ref. Egyház az intézet céljaira átengedte az Ókollégiumot. Ez alapon jött létre e két utóbbinak az Református Egyetemes Egyházzal, az 1875. évi alapszerződést módosító egyezsége. Kecskemét város közönsége tehát 55 év óta három, 51 év óta négy, 39 év óta öt tanszék költségeit hordozza. Mintha csak a régi, közel háromszázéves múlt eseményei ismétlődtek volna meg, amidőn egy XVII. századbeli városi jegyzőkönyv tanúsága szerint, a „schola mestöröket” az „ecclesia akarattyábúl” a városi magisztrátus szerződteti és fizeti.⁵³

1924. május 21-én tehát döntött a Református Egyetemes Konvent (93. sz. határozat). E döntést megelőzően több bizottság felülvizsgálta a református egyház által felajánlott Ókollégium épületét, az anyagi feltételeket, és mindkettőt megfelelőnek találta. A határozat megszüntette a máramarosszigeti Jogakadémia hódmezővásárhelyi működését, a sárospataki pedig már 1923. október 3-án bejelentette a szüneteltetését. Elhatározta, hogy a kecskeméti intézetet – a várossal kötött szerződés alapján – mint Egyetemes Református Jogakadémiát fogja működtetni és megállapította ideiglenes szervezeti szabályait is. Az intézet az Egyetemes Konvent közvetlen felügyelete alatt állt, a korábbi igazgatótanács helyett ideiglenes kormányzó bizottságot hoztak létre, melyben az Egyetemes Konvent elnökei és jogi szakoktatási előadója mellett a Dunamelléki Egyházkerület, továbbá a tanári kar 2 tagja kapott helyet. A bizottság maga választotta elnökét, annak helyettesét és a Jogakadémia tanárait, de kinevezésüket a Konventnek kellett megerősíteni. A kormányzó bizottságot megbízták az új szabályzattervezet kidolgozásával is. Az alakuló ülés tanárrá választotta a hódmezővásárhelyi jogakadémia volt igazgatóját, jóváhagyta a tanszékek és tantárgyak csoportosítását, átvette a tanárokat, egy év tartamára megerősítette a magántanárokat. Elhatározta, hogy egy-egy évfolyamra 100 hallgatót lehet felvenni. Igazgatóvá Joó Gyulát, helyettes igazgatóvá Dezső Gyulát választotta meg. 1925. szeptember 1-től tértek rá – a jogkör lényegi megváltoztatása nélkül – a dékán és

⁵³ Joó Gyula: A jogakadémia centenárius ünnepe. Évkönyv 1932. 14-15. p.; Repertorium 60. p. JOÓ Gyula: A kecskeméti jogakadémiának egyetemes /országos/ református jogakadémiává nyilvánítása. Évkönyv 1923.3-10. p. A Református Egyetemes Konventnek 1924. május 12-i. 93. sz. határozata az Egyetemes Református Jogakadémia felállításáról és ideiglenes szervezeti, felügyeleti szabályai.

prodékán választásra. A dékánt évről évre a tanári kar választotta. Tulajdonképpen az új szervezeti szabályzat mindössze ennyit változtatott az ideiglenes szabályzaton.⁵⁴

A jogakadémiák két világháború közötti történetével levéltári forrásbázison foglalkozó Halmai István szerint, a három felekezeti jogiskola működését a két háború között a hiányos anyagi feltételeken túl, rendkívül negatívan befolyásolta az egyházak és a kultuszkezelés közötti állandó kötélhúzás. A közoktatásügyi miniszter például évente határozta meg – s olykor különbözőképpen – a felvehető hallgatók létszámát. Igen nagy problémát jelentett az intézménynek, hogy a jogakadémiai tanárookra ugyancsak vonatkozó fizetés-kiegészítési államsegélyt megvonták, valamint az 1927/1928. tanévtől az akadémiai államvizsgálati bizottságok működését is felfüggesztették. Ez azt jelentette, hogy a kormányzat a köztisztviselői pályához szükséges kvalifikáció megszerzését a tudományegyetemek kizárólagos jogává tette. Ennek természetesen visszaesést kellett volna eredményeznie a jogi főiskolák iránti keresletet illetően. Az 1926/27. tanévben például a jogakadémiai hallgatók csupán 22 %-át tették ki az egyetemre, főiskolákra beiratkozott összes hallgatónak. Ezekben az intézményekben azonban csak relatív elnéptelenedés volt tapasztalható. Az egri jogliceumban 1935 és 1944 között – de voltaképpen a két háború közötti időszakban mindvégig – abszolút számokban, rendkívüli módon megnő a joghallgatók száma; ebben a periódusban kezdte meg tanulmányait az 1861 és 1944 között beiratkozott összes /!/ hallgató egyharmada. A korabeli adatokból egyértelműen kitűnik, hogy a kecskeméti intézmény életében ez az időszak – ami a hallgatók abszolút számát illeti – a legtermékenyebb.⁵⁵

A minisztérium azonban továbbra is vissza akarta szorítani a jogakadémiák tevékenységét. 1926-ban az első évfolyamra csak 40 hallgató felvételét engedélyezte. (VKM 55105/1926. IV. ü.o. sz. leirata.) 1927-ben pedig megszüntette a jogakadémiai államvizsgabizottság tevékenységét. (A VKM 47061/1927. IV. ü.o. sz. rendelkezése.)⁵⁶

A harmincas években ismét felvetődött a jogi oktatás reformjával kapcsolatban a jogakadémiák megszüntetésének a kérdése is. Az Országos Felsőoktatási Kongresszuson tárgyalták a kérdést, de Molnár Kálmán és Kiss Albert egyetemi tanárok felszólaltak a jogakadémiák védelmében.⁵⁷

A jogakadémiákat 1940-ben, gyakorlatilag jogi előkészítő tanfolyammá kívánták sorvasztani, ugyanis rendelkezés született a 3. és 4. évfolyam megszüntetéséről. Ez az elképzelés összefüggött az 1940. évi XXVIII. tc-vel, amely a kolozsvári egyetem visszaköltözéséről és a szegedi Horthy Miklós Tudományegyetem felállításáról intézkedett és úgy határozott, hogy a szegedi egyetemen jogi kart is állít fel, de ideiglenesen szünetelteti. Ugyanakkor kimondta (3.§. /3/ bekezdés), hogy a jogakadémiákon csak két évfolyam működhet, ennek és az első két alapvizsgának a rendszere megegyezik az állami jogtudományi karokéval, de ezt követően a tanulmányokat valamelyik egyetemi jogi karon kell folytatni.⁵⁸ E

⁵⁴ Repertórium 11-13. p.

⁵⁵ Halmai 127. p.

⁵⁶ Repertórium 171. 35-36. p.; Repertórium 61. p. [JOÓ Gyula]: Az intézet működése. Évkönyv 1927. 34-46. p. Vö. 155. Kormányzóbizottsági határozat, - Joó Gyula előterjesztése alapján - az államvizsga-bizottságok megszüntetése (VKM. rendelkezés) ellen. Az egyházkerületi közgyűlés (48. sz.) és az egyetemes konvent ugyanilyen értelmű határozata /160/1928. sz./ A tanügyi bizottság zsinati előterjesztése a jogakadémia létének megerősítéséről. A zsinat határozata: csak akkor szüntethető meg, ha a többi felekezet is megszünteti a jogakadémiákat. Az egyházkerület határozata a jogakadémia közgyűlési képviselőjének megbízatásáról.

⁵⁷ Repertórium 191. p. JOÓ Gyula: Az intézet működése. Évkönyv 1940. 13-25. p. Ismerteti a Horthy Miklós Tudományegyetem felállítását elrendelő törvényt, mely megszüntette a jogakadémiák 3-4. évfolyamát. A 24724/1940 sz. VKM. rendelet azonban ideiglenesen visszaállította. JOÓ Gyula: Emlékirat a kecskeméti főiskola érdekében. Évkönyv 1940. 25-33. p. Az egyetemes konvent elnöksége nevében a VKM-hez írt feljegyzésben a jogi előkészítő tanfolyammá degradált főiskoláért - kárpótlásként - közigazgatási kart vagy főiskolát kér Kecskemétnek. Számítása szerint a város 1874. óta 1.350.000 Pengővel járult hozzá az intézet fenntartásához.

⁵⁸ Repertórium 12. p.

rendelkezést azonban nem hajtották végre és a második világháború alatt évről évre meghosszabbították a négy évfolyamos képzésre szóló engedélyt.

EPILÓGUS, 1944-1949

Az 1941/42. tanévtől törvény kívánt rendelkezni a tekintetben, hogy a jogakadémiák csupán két évfolyammal legyenek működtethetők, s a stúdiók egyezzenek meg az egyetemek első és második évfolyamának tanulmányi rendjével. Ezt azonban nem sikerült keresztülvinni a gyakorlatban. Az iskolák államosításáról szóló törvény a jogakadémiákat, már csak mint anakronisztikus intézményeket említette. Az 1949. évi 4105. sz. Korm. rendelet végül az egri, a kecskeméti és a miskolci – immár állami – jogakadémia megszüntetését augusztus 30-i hatállyal mondta ki.

Az intézmény második világháború utáni újra indulásáról újabban feltárt hiteles forrás, Révész László alább idézett hivatali jelentése:

„A Kecskeméti Egyetemes Református Jogakadémia az 1944/1945 tanévének első félévét 1944 szeptemberében szabályszerűen megkezdte. Az előadások menetében azonban csakhamar súlyos akadályok merültek fel. 1944. október 10-én már orosz támadás érte Kecskemétet, minek következtében sokan elmenekültek a városból. A jogakadémiai előadások már alig voltak megtarthatók. 1944. október 25-én aztán sor került a város hivatalosan elrendelt kiürítésére. A kiürítési rendelet szerint a városból mindenkinek el kellett távoznia, s erre a nemzetőrség fegyverrel is kényszeríthette a vonakodókat. Ennek következtében a város teljesen kiürült, eltávoztak a jogakadémia tanárai és hallgatói is. Ezzel a jogakadémiai előadások teljesen beszüntek. Kecskemétre az orosz hadsereg 1944. október 31-én vonult be. Eleinte nem volt semmi polgári élet, de az elmenekült lakosság egy részre már november havában kezdett visszatérni, s november végén egyes iskolákban már megkezdtek a tanítást, bár úgy a tanárok és tanítók, mint a tanulók létszáma, még csekély volt. 1944. december elején megtörténtek az első lépések arra is, hogy a jogakadémián is megkezdődhessenek az előadások.”

A nehézségek áthidalása nem volt könnyű feladat. A tanári kar régi tagjai: Dr. Joó Gyula, Dr. Dezső Gyula és Dr. Kiss Barnabás a kiürítés folytán távol voltak, hazajövetelükre akkor még számítani nem lehetett. Ifj. dr. Révész László, az 1944 augusztusában elhalt dr. Révész Bence utóda, katonai szolgálatot teljesített. Idehaza csak Dr. Váry István ügyvéd volt, aki előbb 3 tanéven át a polgári perjogot adta elő, majd az 1944/45. évre a nyugdíjba vonult Dr. Rácz Béla helyére a büntetőjog és eljárás előadására nyert megbízást, a Jogakadémia kormány bizottságától. Itthon volt azután Dr. Vasváry Sándor jogakadémiai quaestor és Váradai Jánosné pedellus. A Jogakadémia kapuinak a megnyitására az első lépést 1944. december elején Dr. Váry István büntetőjogi előadó és Dr. Vasváry Sándor quaestor tették meg. Eljártak a város vezetőségénél, mely a legjobb indulással támogatta a tervet. Mivel azonban a tanárok távol voltak, szükségmegoldáshoz kellett fordulni: fel kellett kérni arra alkalmas, érdemes, megfelelő jogi szaktudással rendelkező férfiakat, az egyes tantárgyak előadására. Így felkérték előadások tartására Dr. Révész László nemzetgyűlési képviselő, ügyvédet, aki a közjogot, közigazgatási jogot és a nemzetgazdaságtant vállalta, felkérték továbbá Dr. Szabó József ügyvédet, th. bizottsági tagot, aki a magánjogi csoportot vette gondozásba. Dr. Váry István, a büntetőjog és eljárásnak a kormányzóbizottság által megbízott előadója elvállalta a polgári perjogot is, míg a római jog előadására Dr. Vasváry Sándort, jogakadémiánk régi quaestorát kérték fel, miután a jogtudományi doktorátusa neki is megvan. Végül felkérték az orosz nyelv előadására Horák Jenő tanárt, aki később elvállalta az államszámviteltan és a művelődéstörténet előadását is.

A tanári kar így ideiglenesen megalakult, s a jelentkező hallgatók számára 1944. december 15-én megkezdte az előadásokat. A dékáni tisztelet a tanári kar Dr. Révész Lászlóra bízta. Jogakadémiánk első félévét 1945. január végén zártuk le, s a közben megtörtént beiratkozások alapján 1945. február 1-jén megkezdtek a második félévet. A beiratkozott

hallgatók száma 72, ami ahhoz képest, hogy Kecskemét 1944 novemberében teljesen kiürült, s 1945 elején is még csak lassan szállingózott haza a lakosságnak az a része, melyből Jogakadémiánk hallgatói kikerültek, elég nagyoknak mondható, bár az előző évihez képest nagy csökkenést mutat, ami azonban a háborús körülmények között magától értetődő tünet. Az előadásokat 1945. január 31-ig a Jogakadémia régi helyiségében, az Ókollégiumban tartották meg, azonban az Ókollégiumot orosz katonai kórháznak vették igénybe, minek következtében a feloszlatott Vitézi Szék volt helyiségébe: László Károly utca 5. sz. alá költözött a Jogakadémia, s ott tartottuk meg az előadásokat egészen június 7-ig, amikor sikerült újra visszatérniük az Ókollégiumi helyiségekbe. A bútorzatban és felszerelésben, könyvekben a kár igen nagy. Ennek számbavételére rövidesen sor kerül. Legnagyobb veszteségünk azonban a tanári kar létszámában van. Az egész Jogakadémia nagy reménységgel nézett Dr. Joó Gyula jogakadémiai tanár, egyetemi c. nyilvános rendes tanár hazaérkezése elé, aki 1945. március végén haza is érkezett, azonban testben-lélekben annyira megtörve, hogy be se kapcsolódhatott a Jogakadémia életébe, s földi szenvedéseitől megváltotta a halál. 1945. május 6-án volt a temetése. A sírnál dr. Szabó József kartársunk mondott búcsúbeszédet, a jogakadémia nevében. De nélkülözzük dr. Dezső Gyula közreműködését is. Dr. Dezső Gyula jogakadémiai tanár, c. egyetemi nyilvános rendes tanár is hazajött 1945. április elején, a hónap végén azonban, a népügyészség letartóztatta. Azóta letartóztatásban van. Dr. Balásfalvi Kiss Barnabás jogakadémiai tanár, egyetemi magántanár pedig még nem jött elő, az ő közreműködésére se számíthatunk. Ifj. Dr. Révész László pedig hadifogságba került. Így csak az 1944 decemberében megalakult ideiglenes tanári, illetve előadói kar munkájára számíthatunk, melynek tagjai: Dr. Révész László, Dr. Szabó József, Dr. Váry István, Dr. Vasváry István és Horák Jenő. Ezek közül 1945. április 10-én Dr. Váry Istvánt is letartóztatták, azonban az 1945. április 27-én megtartott tárgyaláson a népügyész elejtette a vádat, s a népbíróság megszüntette ellene az eljárást. 1945. május 14-én a Kecskeméti I. számú Igazgató Bizottság igazolta is. Igazolva vannak a jogakadémia többi, jelenleg működő ideiglenes tanárai, illetve előadói is. Az előadások most zavartalanul folynak a jogakadémia visszaszerzett régi helyiségeiben, az előadó tanárok és a hallgatók vállvetve működik azon, hogy a jogakadémiát átmentse a demokratikus magyar jövő számára, melyben az iskolák, s köztük a főiskolák számát bizonyára nem akarják apasztani. Hűséges szolgálatot teljesít Váradai Jánosné pedellus is.”⁵⁹

A Jogakadémia évkönyve az 1943/1944-es tanévről nem jelent meg, s az év eseményeiről utólag sem számoltak be. A legközelebbi – utolsó – évkönyvükben, 1944/1947-ben, vázlatosan összefoglalták a felszabadulás utáni eseményeket. Az intézet a háború után 1944. december 10-én nyitotta meg kapuit, de csak ideiglenes előadói testület látta el az oktatási feladatokat. Az első félév 1945. február 1-én ért véget, amikor épületét kórházzá alakították. A második félévet a László Károly u. 5. sz. házban kezdték meg, s csak június 7-én költöztek vissza korábbi helyiségeikbe. 1945-ben visszaállították a 3. és 4. évfolyamot is. Az 1945-1946-os tanévben – a rendes tanárok közül egyedül életben maradt – Dezső Gyula vette át a dékáni tiszteletet és bővült az előadói testület is. A tanév végén Dezső Gyulát Debrecenbe egyetemi tanárnak nevezték ki, ezért leköszönt tiszteletéről és helyette visszahívták az intézethez – dékánnak – Réthey Ferenc, 1940-ben már végleg nyugalomba vonult római jog tanárt. 1946-1947-ben öt új tanárral bővült a tanári kar, s így sikerült eleget tenni az új tanrend követelményeinek is.⁶⁰

A hadifogságból visszatérő és átmenetileg dékáni tisztséget is betöltő Révész László kéziratos visszaemlékezése jól tükrözi a korabeli állapotokat.

„1948 nyaratól kezdve a jogakadémián megváltozott a helyzet. Júniusban hozták az egyházi iskolák államosításáról szóló törvényt és mindhárom jogakadémiát államosították. (A kecskeméti a református egyházé, az egri a katolikus, a miskolci a

⁵⁹ Kovács Eleonóra 2018. 193-195. p.

⁶⁰ Repertórium 12. p.

lutheránus egyházé volt.) Egyidejűleg a budapesti Közoktatásügyi Minisztérium szigorú ellenőrzése alá kerültünk; ilyen ellenőrzés kissé már 1948 elején is kezdett jelentkezni, de akkor nem hivatalosan. 1948 őszétől kezdve az ellenőrzés mindig szigorúbbá vált, ami annak a következménye lehetett, hogy a kommunisták által befolyásolt, illetve a kommunista funkcionáriusok által egyre inkább uralt minisztérium nem bízott bennünk. A főiskolák és az egyetemek autonómiája egyre inkább kérdésessé, gyakorlatilag „feleslegessé” vált és megszűnt. Mint professzor egyben prodékán is voltam; 1948 őszén választott a tanári kar ülése ebbe a pozícióba. Ezen kívül, – mint említettem – az ifjúsággal is együtt kellett működnöm, ami akkor szintén egyre inkább komplikáltabbá vált. A dékán Dr. Réthey Ferenc, egy idősebb úr volt és az egész adminisztrációt, valamint az akadémia képviselőit különböző fórumokon nekem kellett átvennem.”⁶¹

A jogakadémiáknak azonban az 1948/1949-es tanévben egyre több nehézsége lett, főleg politikai vonalon és számunkra nem volt különösen nagy meglepetés, amikor 1949 nyarán a három jogakadémiát és hozzá még a Debreceni Egyetem jogi karát feloszlatták. Ennek az intézkedésnek azt a magyarázatot adták, hogy a jogi karok száma túl nagy, ami végeredményben és bizonyos mértékben meg is felelt a valóságnak. A hallgatók száma azonban távolról sem volt olyan nagy, mint elvárható lett volna. A kevés hallgató számára a megmaradt három jogi kar valóban elegendőnek mutatkozott az akkori viszonyok között. Nagyon kevés fiatalember akart akkor jogot tanulni, mert nem akart utána bírói, ügyészi vagy hasonló munkakört betölteni, mert ezeknek tulajdonképpen nem jogi, hanem politikai feladatokat kellett a pártpolitika szellemében megoldaniuk. „Amint a politika komplikáltabbá vált, úgy komplikálódott azután a jogi tanulmány is.”⁶²

A magyar országgyűlés 1948. június 16-án korszakos jelentőségű törvénytervezet vitáját kezdte meg. Ezen a napon terjesztette a közoktatásügyi bizottság nevében a ház elé Bognár József kisgazdapárti képviselő a nem állami iskolák fenntartásának az állam által való átvételéről szóló javaslatot.⁶³ Az 1948. évi XXXIII. tc. és a 198.996/1948 (VI. 1.) sz. Okm. rendelet alapján, az állam átvette a Jogakadémiát. Az egyházi tulajdonban levő vagyontárgyak kivételével, minden ingó és ingatlan vagyon állami tulajdon lett, az oktatók állami statusba kerültek át.

1948-ban a többi felekezeti iskolával együtt, a kecskeméti Jogakadémiát is államosították. Működését, mint állami Jogakadémia folytatta, Réthey Ferenc dékán vezetésével. Az intézetet véglegesen csak a 4105/1949. /134/ Korm. sz. rendelet szüntette meg, kimondva, hogy: "Az Egri Állami Jogakadémia, a Kecskeméti Állami Jogakadémia és a Miskolci Állami Jogakadémia működése az 1949. évi augusztus hó 30. napján megszűnik." A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium azonban úgy intézkedett, hogy az intézet hallgatói bármely egyetem jogi karára felvételt nyerhettek.

⁶¹ Révész László 11. p.; Kovács Eleonóra 2018. 93. p.

⁶² Révész László 10. p. Kovács Eleonóra 2018. 94. p.

⁶³ Az 1947. évi szeptember hó 16-ra összehívott Országgyűlés Naplója IV. köt. Budapest, 1947. 447. p.

FORRÁSJEGYZÉK

RÉVÉSZ LÁSZLÓ = Révész László: Bonyolult évtizedek. Életrajz 1957 január végéig. Gépirat. [dátum és hely nélkül] Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára XV. 43. d. No. 69. D. n.

KOVÁCS ELEONÓRA 2018 = Kovács Eleonóra (Sorozatszerk.) Forrásaink a reformációról. Dokumentumok a MNL Bács-Kiskun Megyei Levéltárából. Magyar Nemzeti Levéltár. Budapest, 2018.

IRODALOMJEGYZÉK

ANTALÓCZY-VÍGH 2006. = Antalóczy Péter-Vígh Annamária: A Kecskeméti Református Jogakadémia 1931. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Budapest, 2006.

DEZSŐ 1939. = Dezső Gyula: Az Alma Mater búcsúja. Kecskemét, 1939.

HALMAI 1995. = Halmai István: A Kecskeméti Református Jogakadémia a polgári kori főiskolák rendszerében. 1875-1944. Acta Academiae Pedagogiae Agriensis. (Az Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei). Eger, 1995.

HORVÁTH 1903. = Horváth Ödön: Jogakadémiák és jogi vizsgálatok. Magyar Jogi Lexikon (Szerk.: Márkus Dezső) IV. köt. Budapest, 1903.

REPERTÓRIUM 1983. = Bálintné Mikes Katalin: A kecskeméti Református Jogakadémia évkönyvei Repertórium. Bács-Kiskun megye múltjából VIII. (Kiadja a) Bács-Kiskun megyei Levéltár, Kecskemét, 1983. 155 p.

KÉL 1992. = Kecskeméti életrajzi lexikon. Péterné Fehér Mária-Szabó Tamás-Székelyné Kőrösi Ilona. (Kecskeméti Füzetek 4.) Kecskemét, 1992.

JOÓ GYULA = Joó Gyula élete és munkássága. Szerkesztette és összeállította ifj. Joó Sándor.

KOVÁTS 1932. = Kováts Andor: Vázlatok a kecskeméti jogakadémia történetéhez. Emlékkönyv a Kecskeméti működő Egyetemes Református Jogakadémia fennállásának századik évfordulójára 1831-1931. Kecskemét, 1932.

KISS 1939. = Kiss Barnabás: Kecskemét múltja és jelene rövid vázlatban. Kecskemét, 1939.

LADÁNYI 2002. = Ladányi Sándor: A magyar református egyház oktatás és művelődéspolitikájának alakulása a XX. században. In: Hagyomány, közösség, művelődés. Tanulmányok a hatvanéves Kósa László tiszteletére. Budapest, 2002.

LAKY 1930. = Laky Dezső: A magyar egyetemi hallgatók statisztikája 1930. Magyar Statisztikai Közlemények új sorozat 86. kötet.

MEZEY 1984. = Mezey Barna: Jogakadémiák 1874. évi reformja. Jogtörténeti Értekezések. Az ELTE Magyar Állam- és Jogtörténeti tanszékének Kiadványai (Szerk.: Kovács Kálmán). XIV. sz. Budapest, 1984. (ellenőrizni)

PETŐ 2003. = Pető Ernő: A jogakadémiák a 20. században. PhD értekezés, Debrecen, 2003.
(Kézirat)

SZAPPANOS 1931. = Szappanos Károly: A kecskeméti református egyház és iskolái története
1564-1931. Kecskemét é. n.

SZÉKELY 2016. = Székely Gábor - Székelyné Kőrösi Ilona: A református főiskola és
jogakadémia. In: Lovas Dániel (szerk.): A kecskeméti felsőfokú oktatás története a
kezdetekről napjainkig. Magyar Múzsza Könyvek. Kecskemét, [2016.] 35-86. p.

TRÓCSÁNYI 1982. = [id.] Trócsányi László: A jogakadémia helye és szerepe a magyar
jogéletben. Állam- és Jogtudomány, 1982. 2. sz.